

A BUK URE RA UMANA TENA VARKURAI

Juda dir ma Simeon dir kinim vake Adoni-Besek

¹ Ba Iosua i ga tar mat, ra tarai Israel dia ga tir ra Luluai dari: To ia na vana lua tadav ra tarai Kanaan pi na varubu ma diat? ² Ma ra Luluai i ga biti: Iuda na vana, ma ina tul tar ra gunan ta ra limana. ³ Ma Iuda i ga biti tai turana Simeon: Una mai, una maravut iau ta kaugu tiniba, upi dat a varubu ma ra tarai Kanaan, ma iau bula ina tia maravut u ta kaum tiniba. Kari dir ga varagur ma Simeon. ⁴ Ma Iuda i ga vana urama, ma ra Luluai i ga tul tar ra tarai Kanaan ma ra tarai Peres ta ra lima i diat, ma dia ga ubu doko ra vinun na arip na marmar na tarai ta ra gunan Besek. ⁵ Ma dia ga tadav Adoni-Besek abara ta ra gunan Besek, ma dia ga varubu me; ma dia ga uvia pa ra tarai Kanaan ma ra tarai Peres. ⁶ Ma Adoni-Besek i ga lop, ma dia ga korot mur ia, ma ba dia ga kinim vake, dia ga poko vue ra ura kaka ngala ta ra ura limana, ma ra ura kaka ngala ta ra ura kauna. ⁷ Ma Adoni-Besek i ga biti: A lavurua na vinun na king, nina di ga poko vue ra umana kaka ngala ta ra lima i diat ma ra umana kaka ngala ta ra kau i diat, dia ga en ra tagigi na nian ta ra vavai kaugu vatar; da iau ga pait ia, damana God i bali ia tagu. Ma dia ga ben ia urama Ierusalem ma i ga mat ie.

A tarai Iuda dia uvia pa Ierusalem ma Kebron

⁸ Ma ra tarai Iuda dia ga tar tut ure Ierusalem, ma dia ga tar uvia pa ia; ma ba dia ga tar doko diat par tana ma ra pakat na vinarubu dia ga tun vue ra pia na pal. ⁹ Ma namur a tarai Iuda dia ga vana ur upi diat a tut ure ra tarai Kanaan nina dia ga ki ta ra lualuana ma aro Negeb ma ta ra tamataman. ¹⁰ Ma Iuda i ga vana upi na varubu ma ra tarai Kanaan nina dia ga ki aro Kebron; (lua boko di ga vaiang Kebron ba Kiriati-Arba); ma dia ga ubu Sesai, ma Akiman, ma Talmi.

Otniel i uvia pa ra tarai Debir ma di tul tar Aksa tana
(Iosu 15:13-19)

¹¹ Ma dia ga vana papa abara upi diat a tut ure ra tarai Debir. (Lua boko di ga vaiang Debir ba Kiriati-Seper.) ¹² Ma Kaleb i ga biti: Nina ba na tut ure Kiriati-Seper ma na uvia pa ia, ina tul tar natugu Aksa tana pi dir a tulai me. ¹³ Ma Otniel, natu i Kenas, a muruna tai Kaleb, i ga uvia pa ia; ma ia ga tul tar natuna Aksa tana pi dir a tulai me. ¹⁴ Ma ba ra vavina ia ga pot pirana, Otniel i ga vo pa ia ba na lul tamana upi ta pakana pia; ma i ga irop kan kana as; ma Kaleb i ga biti tana: U dave? ¹⁵ Ma ra vavina i ga biti: Una tul tar ta varvadoan piragu. U tar tul tar ra pakana pia i ge piragu aro Negeb, boina ba una tul tar ta umana matavut bula tagu. Ma Kaleb i ga tabar ia ma ra matavut arama ra luana ma ra matavut ta ra bala na male.

A umana gunan ba ra vuna tarai Iuda ma ra vuna tarai Benjamin dia ra pa diat

¹⁶ Ma ra umana natu i ra maku kai Moses, a te Ken, dia ga tutua maro ra gunan na gelep, diat ma ra tarai Iuda upi diat uro ta ra bil Iuda, nina ba i tur ta ra papar a taubar aro Arad. Ma dia ga vana ma dia ga ki pire ra tarai abara.

¹⁷ Ma Iuda dir ga varagur ma turana Simeon, ma dir ga ubu ra tarai Kanaan nina dia ga ki ta ra gunan Sepat, ma dia ga kamare vue. Ma di ga vaiang nam ra pia na pal ba Korma. ¹⁸ Ma Iuda i ga uvia pa bula Gasa ma ra umana gunan kikil ia, ma Askelon ma ra umana gunan kikil ia, ma Ekron ma ra umana gunan kikil ia. ¹⁹ Ma ra Luluai i ga tur maravut ra tarai Iuda; ma dia ga korot vue ra tarai kan ra lualuana; tago dia ga mama korot vue diat ta ra tamataman, i vuna ta kadia umana kiki na vinavana ure ra vinarubu, nina di ga pait diat ma ra palariam.

²⁰ Ma dia ga tul tar Kebron pire Kaleb, da Moses i ga biti tana; ma Kaleb i ga korot vue ra utul a natu i Anak mabara. ²¹ Ma pa i ga tale ra tarai Benjamin upi diat a korot vue ra tarai Iebus nina dia ga ki Ierusalem; ma ra tarai Iebus dia ga ki varurung ma ra tarai Benjamin aro Ierusalem, ma i damana tuk tar gori.

A tarai Iosep dia uvia pa Betel

²² Ma diat ta ra vuna tarai Iosep dia ga tut ure Betel, ma ra Luluai i ga tur maravut diat. ²³ Ma diat ta ra vuna tarai Iosep dia ga tulue ta umana tutana uro Betel upi diat a kilao abara. (Lua boko di ga vaiang nam ra pia na pal ba Lus.) ²⁴ Ma ra umana kilao dia ga gire tika na tutana ba i ga irop kan ra pia na pal, ma dia ga biti tana: Ea,

una vateten avet ure ra mataniolo i ra pia na pal, ma avet a mari u. ²⁵ Ma i ga vateten diat ure ra mataniolo i ra pia na pal, ma dia ga ubu ra pia na pal, ma pa dia ga nur vue ta tikai tana, ia kaka nam ra tutana dia ga valaun pa ia ma diat bula ta ra kubana. ²⁶ Ma nam ra tutana i ga vana tadav ra gunan kai ra tarai Ket, ma i ga page ra pia na pal abara, ma i ga vaiang ia ba Lus, ma damana i tuk tar gori.

A umana gunan ba ra tarai Manase ma ra tarai Epraim dia ra pa diat

²⁷ Ma Manase i ga mama korot vue ra tarai ta ra pia na pal Bet-Sean ma ra umana gunan kikil ia, ma damana bula ra pia na pal Tanak ma ra umana gunan kikil ia, ma ra tarai ta ra pia na pal Dor ma ra umana gunan kikil ia, ma ra tarai ta ra pia na pal Ibleam ma ra umana gunan kikil ia, ma ra tarai ta ra pia na pal Megido ma ra umana gunan kikil ia; ma ra tarai Kanaan dia ga vala ki ta nam ra langun. ²⁸ A dovotina a bung i ga vut ba Israel i ga dekdek ba dia ga vovo pa ra tarai Kanaan ma dia ga ki na tultul uka, ia kaka pa dia ga korot vue muka diat.

²⁹ Ma Epraim pa i ga korot vue ra tarai Kanaan nina dia ga ki Geser; a tarai Kanaan dia ga ki livuan ta diat abara Geser.

A umana gunan ba ra umana enana vuna tarai dia ra pa diat

³⁰ Ma Sebulun pa i ga korot vue ra tarai ta ra pia na pal Kitron, ba ra tarai ta ra pia na pal Nalol; ra tarai Kanaan dia ga ki livuan ta diat, ma dia ga tul tar ika ra totokom ta diat.

³¹ Aser pa i ga korot vue ra tarai ta ra pia na pal Ako, ma ra tarai ta ra pia na pal Sidon, ma damana bula Alab, ma Aksib, ma Kelba, ma Apik, ma Rekob; ³² ma ra tarai Aser dia ga ki livuan ta ra tarai Kanaan, tago pa i ga tale diat pi diat a korot vue muka diat.

³³ Ma Naptali pa i ga korot vue ra tarai ta ra pia na pal Bet-Semes, ma ra tarai ta ra pia na pal Bet-Anat; dia ga ki livuan abara ta ra tarai Kanaan, ma ra tarai Bet-Semes ma ra tarai Bet-Anat dia ga tul tar ra totokom pire diat.

³⁴ Ma ra tarai Amor dia ga korot vue ra tarai Dan urama ta ra lualuana, ma pa dia ga mulaot pi diat a vana ur ta ra tamataman. ³⁵ Ma ra tarai Amor dia ga vala kiki ta ra luana Eres, ma ra ura pia na pal Aialon ma Salbim; ia kaka ba ra tarai Iosep dia ga ongor vanavana dia ga tul tar ra totokom pire diat. ³⁶ Ma ra langun kai ra tarai Amor i ga tur pa ia ka tai tika na vat ta ra tututua rikai urama ra ul a luana Akrabim.

2

Ra angelo kai ra Luluai aro Bokim

¹ Ma ra angelo kai ra Luluai i ga vana maro Gilgal urama Bokim, ma i ga biti: Iau ga ben vairop vue avat kan ra gunan Aigipto tadav go ra gunan, nina ba iau ga vavalima tana tai tama i vavat. Iau ga biti ba pa ina vatamam vue kaugu kunubu ma avat; ² ma iau ga ve avat ba koko avat a pait ta kunubu ma ra tarai ta ra gunan; avat a re vue kadia umana uguugu na vartabar; ma pa ava ga torom ta ra nilaigu; ta ra ava ava ga pait ra dari? ³ Damana iau ga biti bula: Pa ina korot

vue diat kan ra luaina mata i vavat; diat a da ra umana il i ra kait ta ra paparai vavat, ma kadia umana god diat a da ra kun pire vavat. ⁴ Ma ba ra angelo kai ra Luluai i ga tata ma go ra umana pakana tinata tadav ra tarai Israel, a tarai dia ga kukukula ma dia ga tangi. ⁵ Ma dia ga vaiang nam ra gunan ba Bokim, ma dia ga pait ra tinabar tadav ra Luluai abara.

Iosua i mat
(Iosu 24:29-31)

⁶ Ma ba Iosua i ga tulue ra tarai, dia ga vana pi diat a kale pa ra gunan, tikatika na tutana i ga vana pi na vatur vake kana tiniba iat. ⁷ Ma ra tarai dia ga toratorom pire ra Luluai ta ra umana kilala na nilaun kai Iosua, ma ta ra umana kilala na nilaun kai ra umana patpatuana nina dia ga mat mur tai Iosua, nina ba dia ga gire ra lavur dekdek na papalum ra Luluai i ga pait ia ure Israel. ⁸ Ma Iosua, natu i Nun, ra tultul kai ra Luluai, i ga mat ba i ga tar laun vue tika na mar ma a vinun ot na kilala. ⁹ Ma dia ga punang ia ta kana langun iat aro Timnat-Eres, ra pia i buabuana tai Epraim, ta ra luana Gas, ma ta ra papar a labur tana. ¹⁰ Ma nam ra taun tarai par bula dia ga mat mur ra umana tama i diat; ma ra kalamana taun tarai dia ga tut mur diat, ma pa dia ga nunure ra Luluai ma ra papalum i ga pait ia ure Israel.

A varpam kai ra tarai Israel ma ra papalum kai ra umana tena varkurai

¹¹ Ma ra tarai Israel dia ga varpam ta ra luaina mata i ra Luluai, ma dia ga torom ta ra umana Baal; ¹² ma dia ga vana balakane ra Luluai ra God

kai ra umana tama i diat, nina i ga ben vairop vue diat kan ra gunan Aigipto, ma dia ga mur ra umana enana god, ra umana god kai ra tarai dia ki kikil diat, ma dia ga va timtimum pire diat, ma dia ga vakulot ra Luluai upi na kankan. ¹³ Ma dia ga vana balakane ra Luluai, ma dia ga torom tai Baal ma Astarot. ¹⁴ Ma ra Luluai i ga kankan ure Israel, ma i ga tul tar diat ta ra lima i ra lavur tena varvabilak, ma dia ga vakaina diat, ma i ga ivure diat pire kadia umana ebar dia ga ki kikil diat, ma pa i ga tale diat pi diat a tut rikai mulai ta ra luaina mata i kadia umana ebar. ¹⁵ Ta ra gunan dia ga vana tana ra lima i ra Luluai i ga vakaina diat, da ra Luluai i ga tatike ma da ra Luluai i ga vavalima pire diat; ma dia ga ki na malari.

¹⁶ Ma ra Luluai i ga vatut ra umana tena varkurai ma dia ga valaun pa diat kan ra lima i diat dia ga vakaina diat. ¹⁷ Ma pa dia ga valongore kadia umana tena varkurai, tago dia ga anan upi ra umana enana god, ma dia ga va timtimum tadav diat. Dia ga vana irai lulut kan ra nga nina ba ra umana tama i diat dia ga vanavana tana ma ra tinorom tadav ra Luluai; ma diat pata. ¹⁸ Ma ba ra Luluai i ga vatut ra umana tena varkurai ure diat i ga ki maravut ra tena varkurai ma i ga valaun pa diat kan ra lima i kadia umana ebar ta nam ra umana bung ba ra tena varkurai i kure diat; i vuna tago ra Luluai i ga pukue ra nuknukina ba i ga valongore kadia umana tinangi ba kadia umana ebar dia ga vakaina diat. ¹⁹ Ma ba ra tena varkurai i ga mat dia ga lilikun ma dia ga manga kaina tai tama i diat upi diat a mur ra umana enana god, ma upi diat a toratorom pire

diat, ma upi diat a va timtimum tadav diat; pa dia ga ngo ta kadia kaina mangamangana ma kadia pue ngangar.

²⁰ Ma ra kankan kai ra Luluai i ga tut ure Israel, ma i ga biti: Tago go ra tarai dia ga piam vue kaugu kunubu, nina ba iau ga kubu tar ia pire ra lavur tama i diat, ma tago pa dia ga torom ta ra nilaigu, ²¹ pa ina korot vue mule kan ra luaina mata i diat ra umana Tematana nina ba dia ga laun valili ba Iosua i ga tar mat; ²² upi ina valar Israel me, ma upi ina gire ba diat a mur ra nga kai ra Luluai, ma diat a vanavana tana da ra lavur tama i diat dia ga vanavana tana ba pata. ²³ Damana ra Luluai i ga nur vue nam ra umana Tematana, ma pa i ga korot lulut vue diat; ma pa i ga tul tar bula diat ta ra lima i Iosua.

3

Ra umana vuna gunan nina dia ki valili upi diat a valar ra tarai Israel

¹ Go diat ra umana Tematana nina ra Luluai i ga nur vue diat: (i ga nur vue ta umana ta diat upi na valar Israel ma diat, nam ra tarai Israel nina pa dia ga varubu ta ra umana vinarubu ta ra gunan Kanaan. ² I ga pait ra dari upi nam ra taun tarai kai Israel diat a la ta ra vinarubu, nam uka diat ba pa dia ga varubu ta ra umana vinarubu lua.) ³ A ilima na luluai kai ra tarai Pilistia, ma ra tarai Kanaan par, ma ra tarai Sidon, ma ra tarai Kivi nina dia ki ta ra luana Lebanon, papa aro ra luana Baal-Kermon ma tuk ta ra langun Kamat. ⁴ Go dia ga ki upi da valar Israel ma diat, upi da kapa ba diat a torom ta ra umana varkurai kai ra Luluai,

nina ba i ga kure ra umana tama i diat tai Moses me. ⁵ Ma ra tarai Israel dia ga ki varurung ma ra tarai Kanaan, ma ra tarai Ket, ma ra tarai Amor, ma ra tarai Peres, ma ra tarai Kivi, ma ra tarai Iebus; ⁶ ma dia ga ben pa ra umana natu i diat, a umana vavina, upi kadia umana taulai, ma dia ga tul tar ra umana natu i diat, a umana vavina, pire ra umana natu i diat, a umana tutana, ma dia ga torom ta kadia umana god.

Otniel i valaun ra tarai Israel kan ra lima i Kusan-Risataim

⁷ Ma ra tarai Israel dia ga varpam ta ra luaina mata i ra Luluai, ma dia ga nuk vue ra Luluai kadia God, ma dia ga torom ta ra umana Baal ma Astarot. ⁸ Damana ra kankan kai ra Luluai i ga karangap ure Israel, ma i ga nur tar diat ta ra lima i Kusan-Risataim, a king ta ra gunan Mesopotamia, ma ra tarai Israel dia ga torom pire Kusan-Risataim a lavutul na kilala.

⁹ Ma ba ra tarai Israel dia ga kail tadav ra Luluai, ra Luluai i ga vatut ra tena valaun ure diat, ma i ga valaun diat, Otniel natu i Kenas, dir turana ma Kaleb, a muruna tana. ¹⁰ Ma ra Tulungea i ra Luluai i ga irop taun ia, ma i ga ki na varkurai ure Israel; ma i ga vana upi ra vinarubu, ma ra Luluai i ga tul tar Kusan-Risataim ra king Mesopotamia ta ra limana, ma i ga uvia pa ia. ¹¹ Ma ra gunan i ga ngo a ivat na vinun na kilala. Ma Otniel natu i Kenas i ga mat.

Eud i valaun ra tarai Israel kan ra lima i ra tarai Moab

¹² Ma ra tarai Israel dia ga varpam mulai ta ra luaina mata i ra Luluai; ma ra Luluai i ga vaongor

Eglon ra king Moab upi na tur bat Israel, tago dia ga tar varpam ta ra luaina mata i ra Luluai. ¹³ Ma i ga varurue ra umana natu i Amon ma ra umana natu i Amalek pirana; ma i ga vana ma i ga ubu Israel, ma dia ga kale pa ra gunan na gelep. ¹⁴ Ma ra tarai Israel dia ga toratorom tai Eglon ra king Moab a vinun ma lavutul na kilala.

¹⁵ Ma ba ra tarai Israel dia ga kail tadav ra Luluai, ra Luluai i ga vatut ra tena valaun ure diat, Eud natu i Gera,. a te Benjamin, a tutana ba a maira; ma ra tarai Israel dia ga tulue Eud ma ra vartabar pire Eglon ra king Moab. ¹⁶ Ma Eud i ga mal pa kana ta pakat i mangi vartalai, ma ra lolovinana tika na malmalikun; ma i ga vi pit ma ra pakat na vinarubu i ga taba ta ra vavai kana olovoi ta ra papar a parkabin tana ta ra lima tuna. ¹⁷ Ma i ga tul tar ra vartabar pire Eglon ra king Moab; ma Eglon ia ra tutana ba i ga manga tubu. ¹⁸ Ma ba i ga tul tar muka ra vartabar, i ga tul valilikun vue ra tarai nina dia ga kap ra vartabar; ¹⁹ ma ia iat i ga lilikun uka aina pire ra umana tabataba na vat dia ga tur maravai aro Gilgal, ma i ga biti tai ra king: Kaugu ta tinata na pidik piram. Ma Eglon i ga biti: Avat a ki mut. Ma diat par dia ga ki maravai pirana dia ga irop kan ra luaina matana. ²⁰ Ma Eud i ga ruk tadav ia ba i ga ki varkolono ta ra pakana pal di ga pait ia ure ra ningo ta ra e na keake. Ma Eud i ga biti: A varvai kai God tadav u i ki piragu. Ma i ga tut kan kana kiki. ²¹ Ma Eud i ga tulue ra mairana ma i ga tak pa kana pakat kan ra parkabin tana, a lima tuna, ma i ga go ra balana me. ²² Ma ra palpalum i ra pakat i ga ruk vurakit ta ra balana ma i ga

vila vurpu uro ra muruna; ma ra bira i ga kinim vake ra pakat tago pa i ga nuat vue ra pakat kan ra balana. ²³ Ma ba Eud i ga irop tar ta ra pal pit i ga banu bat ra umana banbanu ta ra mata palpal.

²⁴ Ma ba i ga tar irop muka, a umana tultul kai ra king dia ga pot; ma dia ga gigira, ma dia ga banu bat ra umana banbanu ai ra pal; ma dia ga biti: A dovotina i ga pulu ra ura pal a kauna ta kana pal na keake. ²⁵ Ma dia ga kiki ka tuk i ga purpuruan ra nuknuk i diat, ma gire, pa i ga papa ra umana banbanu ai ra pal; damana dia ga tak pa ra ki, ma dia ga ki are diat me; ma ea, kadia luluai i ga tar bura ra pia ma i ga mat.

²⁶ Ma Eud i ga lop ba dia ga ki vavakai, ma i ga bolo lake ra umana tabataba na vat, ma i ga lop tuk uro Seira. ²⁷ Ma ba i ga tar pot i ga vu ra tavor ta ra gunan na lualuana Epraim, ma ra tarai Israel dia ga vana ur kan ra umana lualuana tadav ia, ma i ga lue diat. ²⁸ Ma i ga biti ta diat: Avat a mur iau, tago ra Luluai i tar tul tar kavava umana ebar ta ra lima i vavat. Ma dia ga mur ia, ma dia ga kale pa ra umana bolabolo ta ra tava Iordan kan ra tarai Moab, ma dia ga tur bat diat upi koko ta tutana na bolo ta diat. ²⁹ Ma ta ra tarai Moab dia ga ubu ra vinun na arip na marmar na tarai, ma tikatikai ta diat a dekdek na tutana nina pa i nunure ra bunurut; kari pa ta tikai ta diat i ga lop. ³⁰ Damana Israel i ga uvia pa Moab ta nam ra bung. Ma ra gunan i ga langalanga a lavutul na vinun na kilala.

Samgar i valaun ra tarai Israel kan ra lima i ra tarai Pilistia

³¹ Ma Samgar natu i Anat, nina i ga ubu laptikai na mar na tarai Pilistia ma ra virit i lamia ai ra bulumakau, i ga mur tana; ia bula i ga valaun Israel.

4

Debora dir ma Barak dir uvia pa Sisera

¹ Ma ba Eud i ga tar mat, ra tarai Israel dia ga pait mule ra varpam ta ra luaina mata i ra Luluai. ² Ma ra Luluai i ga ivure diat pire Iabin ra king Kanaan, nina i kure Kasor; kana luluai na vinarubu, a iangina Sisera, i ga ki Karoset, a pia na pal kai ra umana Tematana.

³ Ma ra tarai Israel dia ga kail tadav ra Luluai; tago i ga vatur vake lavuvat na mar na kiki na vinavana ai ra vinarubu nina di ga pait diat ma ra palariam; ma i ga manga vakadik ra tarai Israel ta ra ura vinun na kilala.

⁴ Ma Debora ra taulai kai Lapidot i ga kure Israel ta nam ra e, ma ia ra propet, a vavina. ⁵ Ma i ga ki ta ra vavai na gelep nina di ga vaiang ia ba Debora, ma nina i tur livuan ta ra ura gunan Rama ma Betel ta ra gunan na lualuana Ephraim; ma ra tarai Israel dia ga pot pirana pi na kure diat. ⁶ Ma i ga vartuluai upi Barak, natu i Abinoam maro Kedes-Naptali, ma i ga biti tana: Dave, ra Luluai ra God kai Israel pa i ga vartuluai dari: Una vana ma una kakari maravai tadav ra luana Tabor, ma una ben pa ra vinun na arip na marmar na tarai ta ra vuna tarai Naptali ma ta ra vuna tarai Sebulun, upi avat ma diat? ⁷ Ma ina tulue Sisera, ra luluai ta ra loko na tarai na vinarubu kai Iabin, tadav ra tava alir Kison, ma

ina nur tar ia ta ra limam. ⁸ Ma Barak i ga biti tana: Gala dor a varait ma u, io, ina vana; ma gala pata, pa ina vana. ⁹ Ma i ga biti: A dovotina dor a varait ma u; ia kaka ta go ra vinavana u vana tana vakir kaum ra minamar tana tago ra Luluai na tul tar Sisera ta ra lima i ra vavina. Ma Debora i ga tut ma dir ga varait ma Barak uro Kedes. ¹⁰ Ma Barak i ga ting pa ra tarai Naptali ma ra tarai Sebulun upi uro Kedes ma i ga lue ra vinun na arip na marmar diat; ma dir ga varait ma Debora.

¹¹ Ma Keber a tutana Ken i ga ki.na vaira kan ra tarai Ken ma kan ra umana natu i Kobab ra maku kai Moses, ma i ga vatut kana pal na mal maravai ta ra iban i ki Sananim nina ba i marave Kedes.

¹² Ma dia ga ve Sisera ba Barak natu i Abinoam i ga tar vana tadav ra luana Tabor. ¹³ Ma Sisera i ga varurue kana lavur kiki na vinavana ure ra vinarubu nina di ga pait diat ma ra palariam, a lavuvat na mar diat, ma ra lavur tarai par nina dia ga ki varurung me, maro Karoset ra gunan na Tematana, tadav ra tava alir Kison. ¹⁴ Ma Debora i ga biti tai Barak: Una tut, tago go iat ra bung ra Luluai i tar tul tar Sisera ta ra limam; dave, vakir ra Luluai i lua tam? Kari Barak i ga vana ur kan ra luana Tabor, diat ma ra vinun na arip na marmar na tarai. ¹⁵ Ma ra Luluai i ga uvia pa Sisera ma kana lavur kiki na vinavana ure ra vinarubu ma ra kor na taraina ma ra mangmangi na pakat ta ra luaina mata i Barak; ma Sisera i ga pil kan kana kiki na vinavana ma i ga vilau. ¹⁶ Ma Barak i ga korot mur ra umana kiki na vinavana ma ra kor na tarai tuk uro Karoset kai ra umana Tematana; ma ra kor na tarai kai Sisera dia ga

virua ta ra mangmangi na pakat na vinarubu; ma pa ta tutana i ga laun valili.

¹⁷ Ma Sisera i ga vilau tadav ra pal na mal kai Iael ra taulai kai Keber a te Ken, tago Iabin ra king Kasor dia ga ki na malmal ma diat ta ra kuba i Keber a te Ken. ¹⁸ Ma Iael i ga irop upi na barat Sisera, ma i ga biti tana: Una ruk, kaugu luluai, una ruk ta ra kubagu; koko una burut. Ma i ga ruk ta kana pal na mal, ma i ga tuba ma ra mal. ¹⁹ Ma i ga biti tana: Una vamomo iau ma ta ik a tava tago iau mar. Ma i ga papa tika na pal a tava na polo na u, ma i ga vamoma me, ma i ga tuba mule.

²⁰ Ma i ga biti tana: Una tur ta ra mataniolo i ra pal na mal, ma ona ta tutana na pot, ma i tir i u dari, Dave, ta tutana akari? una biti, Patana. ²¹ Ma Iael ra taulai kai Keber i ga tak pa tika na vakai ai ra pal na mal, ma i ga vatur pa bula ra tututuk, ma i ga pa ingaingu tadav ia ma i ga tut varuk ra vakai ta ra papar a talingana ma i ga vana vurpu tar ta ra pia, tago i ga va mat tarurungai; ma i ga mat. ²² Ma ba Barak i ga korot mur Sisera, Iael i ga barat ia, ma i ga biti tana: Una mai ma ina ve tar ra tutana tam nina ba u tikan upi ia. Ma i ga ruk, ma i ga gire ba Sisera i mat, ma ra vakai i ga ki boko ta ra papar a talingana.

²³ Damana ta nam iat ra bung God i ga uvia pa Iabin ra king Kanaan ta ra luaina mata i ra tarai Israel. ²⁴ Ma ra lima i ra tarai Israel i ga uvia vanavana pa Iabin ra king Kanaan, tuk dia ga doko Iabin ra king Kanaan.

A kakailai kai Debora dir ma Barak

¹ Ma ta nam ra bung Debora dir ma Barak natu i Abinoam dir ga kakailai dari:

² Avat a pite pa ra Luluai,

Tago ra umana luluai dia ga lue rap Israel,

Ma ra tarai iat dia ga tul tar diat ma ra gugu.

³ A umana king, avat a valongore; a umana luluai, avat a kapupi ia;

Ma iau ina kakailai tadav ra Luluai;

Ina kakailai na pite varpa tadav ra Luluai ra God kai Israel.

⁴ Luluai, ba u ga vana rikai maro Seir,

Ba u ga vana pa kan ra langun Edom,

A rakarakan a gunagunan i ga dadadar, ma ra bala na bakut i ga tua,

Maia, a umana bakut dia ga tua ma ra tava.

⁵ A umana lualuana dia ga guria ta ra luaina mata i ra Luluai,

Maia pa, Sinai iat i ga damana ta ra mata i ra Luluai ra God kai Israel.

⁶ Ta ra e kai Samgar natu i Anat,

Ta ra e kai Iael, pa ta na i ga tur ta ra umana nga tur,

Ma ra umana tena vinavana dia ga vana irai ta ra umana nga ra pui.

⁷ Pa ta tena varkurai i ga ki Israel, dia ga tar ngo par,

Tuk tar ba iau Debora iau ga tut rikai,

Ba iau ga tut, nina ba iau ga varvangala livuan tai Israel.

⁸ Dia ga pilak pa ra umana kalamana god;

A vinarubu i ga tur ta ra umana mataniolo;

Dave vang, di ga gire ta bakbakit ba ta rumu

Pire ra ivat na vinun na arip na marmar na tarai dia ga ki Israel?

⁹ A balagu i malamalapang upi ra umana luluai Israel,

Nina dia ga tul tar diat ma ra gugu livuan pire ra tarai Israel;

Avat a pite pa ra Luluai.

¹⁰ Avat ava ki ta ra umana as dia pua,

Avat ava ki ta ra umana bo na kurit dia ngatngat muka,

Ma avat ava vanavana ka ta ra nga, avat a varvai ure.

¹¹ Ta ra gunan ba pa di valongore ra nilai ra umana tena panak, ma ba di kulupe ra tava tana,

Ta nam iat ra pakana diat a varvai ure ra lavur bo na papalum kai ra

Luluai,

Maia pa, ra lavur bo na magit i pait ia ba i kure Israel.

Ma ra tarai kai ra Luluai dia ga vana ur tadav ra umana mataniolo.

¹² Tavangun, una tavangun, Debora;

Tavangun, una tavangun, kaile ta kakailai;

Una tut rikai, Barak, ma una ben vavilavilau kaum umana vilavilau, u natu i Abinoam.

¹³ Ma diat dia ga ki valili ta ra umana luluai, ma ra tarai dia ga vana ur;

Ra Luluai i ga vana ba upi amir a kure ra umana lebe.

¹⁴ Dia ga vana rikai kan Epraim upi uro ra malamale,

Ma Benjamin i ga mur u tana livuan ta kaum
vuna tarai;

A umana tena varkurai dia ga pot maro Makir,
Ma diat dia vatur vake ra buka kai ra lualua na
tena vinarubu dia ga pot maro Sebulun.

¹⁵ Ma ra umana luluai Isakar dia ga tur maravut
Debora,

Ma Barak bula i ga maravut varogop ma Isakar;
Dia ga vutvut tadav ia ta ra bala na male;
Maravai ra umana tava alir kai Ruben
Dia ga vavalima tana.

¹⁶ Ta ra ava u ga ki livuan ta ra umana kikir na
sip,

Upi una valongore ra umana kaur na vuvu nina
di ga ororo ra sip me?

Maravai ra umana tava alir kai Ruben dia ga
nuknuk vatikene pa ia ta ra bala i diat.

¹⁷ Gilead i ga ki ta ra papar a tava Iordan maro;
Ma Dan, ta ra ava i ga ki ta ra bala i ra umana
parau?

Aser i ga ki ka ta ra olaolo na ta,
Ma i ga bang maravai ta kana umana tava.

¹⁸ A tarai Sebulun dia ga nuk vaikilik pa kadia
nilaun, ma dia ga tul tar diat mulai upi ra
minat.

I ga damana bula ma Naptali ta ra bala na kamara
ba pa ta bakbakit tana.

¹⁹ A umana king dia ga pot, ma dia ga varubu;
A umana king Kanaan dia ga varubu,
Ta ra gunan Tanak maravai ta ra tava Megido,
Ma pa dia ga kale ta tabarikik tana.

²⁰ A bala na bakut i ga ebar ma diat,

Ra umana tagul dia ga tut ure Sisera.

²¹ A tava alir Kison i ga kap vue diat,
A tava alir Kison iat, nina i ga ki papa amana iat.
Ea, a tulungeagu, una ongor ta kaum vinavana.

²² A umana kau i ra umana os dia ga ruarua ra
pia,
Dia ga ruarua ra pia ba dia vilau.

²³ Na kaina piram Meros, ra angelo kai ra Luluai
i ga biti,
Da tata vakaina ra tarai dia bang tana;
Tago pa dia ga maravut ra Luluai,
Pa dia ga maravut ra Luluai ba i ga varubu ma ra
umana lebe.

²⁴ Ma Iael na ti doan muka ta ra vaden par,
Ra taulai kai Keber ra te Ken,
Na ti doan muka ta ra vaden par ta ra umana pal
na mal.

²⁵ I ga lul upi ta tava ka, ma i ga tabar ia ma ra
polo na u;
I ga tabar ia ma ra bira na polo na u ta ra ngatngat
na la.

²⁶ I ga vatur vake ra ot,
Ma ra limana tuna i ga vatur vake ra tututuk kai
ra tena papalum;
Ma i ga ubu Sisera ma ra tututuk, ma i ga vila
vurpu ta ra uluna,
Maia, i ga go ra papar a talingana.

²⁷ Ta ra ruarua na kauna i ga bura timtibum, i ga
bura muka ma i ga va,

Ra minatina i ga va ta nam iat ra pakana i ga bura
timtibum tana.

²⁸ I ga tur ta ra mata na kalangar, ma i ga gigira
ma i ga tangi,

Tina i Sisera i ga oraoro ta ra ubene ai ra mata na
kalangar,

Ta ra ava kana kiki na vinavana i vabing mat?
Ava i tur bat ra umana.vil ta kana kiki na vina-
vana?

²⁹ Kana umana tena kabinana, a umana vavina,
dia ga bali ia,

Maia, ia iat i ga bali mule kana tinir,

³⁰ Dave, pa dia ga tikan boko ra tabarikik vang,
ma vakir laka dia ga tibe?

Tikatika na tutana tika na vavina, maia pa, a
uraura vavina kai tikatikai;

Ma pire Sisera a tabarikik i matatar, a minong,

A matatar na minong di ga viri ia,

A ura pakana matatar na mal di ga viri ia ure ra
kongkongigu.

³¹ Boina, Luluai, ba kaum lavur ebar diat a panie,
Ma diat dia mari u diat a varogop ma ra keake ba
i vana rikai ta ra dekdekina.

Ma ra gunan i ga ki na malmal a ivat na vinun
na kilakilala.

6

A nioro kai ra Luluai pire Gideon

¹ Ma ra tarai Israel dia ga varpam ta ra luaina
mata i ra Luluai; ma ra Luluai i ga tul tar diat
ta ra lima i Midian a lavurua na kilala. ² Ma ra
lima i Midian i ga uvia pa Israel; ma ure ra dari ra
tarai Israel dia ga kal ra umana niiga ta ra umana

luana, ma dia ga bang ta go ra umana babang ma ra umana dekdek na pal na bakbakit. ³ Ma ba Israel dia ga vavauma a tarai Midian ma ra tarai Amalek, ma ra tarai ta ra papar a taur, dia ga tut ure diat. ⁴ Ma dia ga ki aina pire diat ma dia ga varutane ra vuai ra uma tuk uro Gasa, ma pa ta magit mulai i ga ki valili pire Israel; pa ta sip, pa ta bulumakau, ma pa ta as. ⁵ Tago dia ga pot ma kadia umana bulumakau ma kadia umana pal na mal, ma dia ga peal da ra umana kubau; pa di ga luk valar pa diat ma kadia umana kamel tago dia ga peal mat; ma dia ga pot upi diat a vakaina ra gunan. ⁶ Ma di ga vaikilik pa muka Israel ure Midian; ma ra tarai Israel dia ga kail upi ra Luluai.

⁷ Ma ba ra tarai Israel dia ga kail tadav ra Luluai ure Midian, ⁸ ra Luluai i ga tulue tika na propet tadav ra tarai Israel; ma i ga biti ta diat: Ra Luluai, a God kai Israel, i biti dari: Iau ga vairop pa avat maro Aigipto, ma iau ga agure vairop pa avat kan ra gunan ava ga ki na vilavilau tana; ⁹ ma iau ga valaun pa avat kan ra lima i ra tarai Aigipto, ma kan ra lima i diat par dia ga vakadik avat, ma iau ga korot vue diat kan ra mata i vavat, ma iau ga tabar avat ma kadia pia; ¹⁰ ma iau ga biti pire vavat: Iau ra Luluai kavava God; koko avat a burutue ra umana god kai ra tarai Amor, tago ava ki ta kadia gunan; ma pa ava ga ti torom ta ra nilaigu.

¹¹ Ma ra angelo kai ra Luluai i ga vut ma i ga ki ta ra vavai na iban aina Opra, nina ba kai Ioas ra te Abieser, ba natuna Gideon i ga rama ra vit ta ra tung na vain pi na ive kan ra tarai Midian.

¹² Ma ra angelo kai ra Luluai i ga tur kapet pa pirana ma i ga biti tana: U a rangrang na tutana ma ra balamatina bula, ra Luluai i ki piram. ¹³ Ma Gideon i ga biti tana: Kaugu luluai, ona ra Luluai i ki maravut avet ta ra ava ave ki na malari dari? Ma akave kana umana enana papalum nina ba ra umana tama i vevet dia ga ve avet ure ba dia ga biti, Dave, ra Luluai pa i ga ben vairop vue avet kan Aigipto laka? Ma gori ra Luluai i ga okole vue avet ma i ga tul tar avet ta na lima i Midian.

¹⁴ Ma ra Luluai i ga lingan tadav ia ma i ga biti: Una vana ma go ra dekdekim, ma una valaun Israel kan ra lima i Midian; dave, pa iau togue u laka? ¹⁵ Ma i ga biti tana: Ea, Luluai, ina valaun davatane Israel? Kaugu vuna tarai i luveana ta diat par ra lavur vuna tarai Manase, ma iau, iau manga ikilik ta diat par ta ra kuba i tamagu. ¹⁶ Ma ra Luluai i ga biti tana: A dovotina ina ki maravut u, ma una ubu ra tarai Midian, ma diat a da ra kopono tutana piram. ¹⁷ Ma i ga biti tana: Ona iau ko ta ra luaina matam, una tul tar ta vakilang upi ina kapa ba u iat u tata piragu. ¹⁸ Iau lul pa u ba koko una vana kan ati tuk ba ina talil piram ma kaugu vartabar upi ina vung ia ta ra luaina matam. Ma i ga biti: Ina ki ka tuk una talil mulai.

¹⁹ Ma Gideon i ga ruk ta ra kubana ma i ga vaninare ta nat na me, ma i ga tak pa tika na epa * na plaua, ma i ga pait ra gem ba pa i leven me; ra viono i ga vung ia ta ra rat ma ra polo na magit i ga vung ia ta ra kabala ma i ga kap pa ia pire nina

* **6:19:** A epa ia ra valavalar di mal ia ure ra mangana nian. Dir papait na varogop ma tika na beg na rais pua, 25 kilogram ba 56 lbs.

i ga ki ka ta ra vavai na iban, ma i ga tabar ia me. ²⁰ Ma ra angelo kai God i ga biti tana: Una tak pa ra viono ma ra gem ba pa i leven ma una vung diat taun go ra vat, ma una lingire taun diat ma ra polo na magit. Ma i ga pait ia damana. ²¹ Ma ra angelo kai ra Luluai i ga tulue ra buka nina i ga ki ta ra limana, ma i ga tuk ra viono ma ra gem ba pa i leven ma ra ngu na buka, ma ra iap i ga arikai ta ra vat ma i ga en vapar vue ra viono ma ra gem ba pa i leven; ma ra angelo kai ra Luluai i ga papaniai kan ra luaina matana. ²² Ma i ga kapa pire Gideon ba ia iat muka ra angelo kai ra Luluai; ma Gideon i ga biti: Ui, Luluai God! Amir gigira varkuvo ma ra angelo kai ra Luluai. ²³ Ma ra Luluai i ga biti tana: A malmal na tadav u; koko una burut, pa una mat. ²⁴ Ma Gideon i ga pait ra uguugu na vartabar abara tadav ra Luluai, ma i ga vaiang ia ba Ra Luluai la Ra Malmal. Ma nam ra iang i tur tuk gori aro Opra kai ra tarai Abieser.

²⁵ Ma ta nam iat ra marum ra Luluai i ga biti tana: Una tak pa ra bulumakau kai tamam, a vauruana bulumakau nina ba i lavurua kana kilala, ma una re vue ra uguugu na vartabar kai Baal nina ba kai tamam, ma una mut vue ra Asera nina dir tur varurung me; ²⁶ ma una vatut mal ta uguugu na vartabar upi kai ra Luluai kaum God ta ra ul i nam ra dekdek na pakana, ma una tak pa ra vauruana bulumakau ma una tul tar ra tinabar di tuntun tar ia ma nam ra Asera nina ra davai ba una mut vue. ²⁷ Ma Gideon i ga tibe ta vinun na tutana ta kana umana tultul ma i ga pait nam ra Luluai i ga ve tana; ia kaka tago i ga burutue diat ta ra kuba i tamana ma ra tarai na gunan bula,

pi bea na pait ia ta ra keake, io, i ga pait ia ta ra marum iat. ²⁸ Ma ba ra tarai ta ra gunan dia ga tavangun ta ra kavunvun dia ga gire ba di ga re vue ra uguugu na vartabar kai Baal, ma di ga mut vue ra Asera nina i ga tur maravai tana, ma di ga vartabar ma ra vauruana bulumakau ta ra uguugu na vartabar di ga pait ia. ²⁹ Ma dia ga tir vargiliane diat ba: To ia i pait go ra magit? Ma ba dia ga tar vala titir, dia ga biti: Gideon natu i Ioas i pait go ra magit. ³⁰ Ma ra tarai ta nam ra gunan dia ga biti tai Ioas: Una ben pa natum uti pi na mat, tago i ga re vue ra uguugu na vartabar kai Baal ma i ga mut vue ra Asera i ga tur maravai tana. ³¹ Ma Ioas i ga tata pire diat dia tur bat ia: Dave ava tata maravut Baal? Dave, avat a valaun ia? Nina ba na tur maravut ia da doka ba i malana ka boko; ona ia ra god boina ba na maravut ia iat mulai tago ta tikai i ga re vue kana uguugu na vartabar. ³² Damana ta nam ra bung di ga vaiang ia ba Ierub-Baal a kukuraina dari, Baal iat na vartoto me, tago i ga re vue kana uguugu na vartabar.

³³ Ma ra tarai Midian par ma ra tarai Amalek ma ra tarai ta ra papar a taur dia ga vut guvai, ma ba dia ga bolo, dia ga vatut kadia lavur pal na mal ta ra male Iesrel. ³⁴ Ma ra Tulungea i ra Luluai i ga ki tai Gideon; ma i ga vu ra tavor, ma ra tarai Abieser dia ga pot guvai tadav ia. ³⁵ Ma i ga tulue ra umana tultul vurvurbit Manase par; ma diat bula dia ga kor tadav ia. Ma i ga tulue ra umana tultul tadav Aser ma tadav Sebulun, ma tadav Naptali; ma dia ga vana pi diat a varkuvo ma diat.

³⁶ Ma Gideon i ga biti tai God: Ona una valaun Israel ma ra limagu da u ga biti, ³⁷ ina vung go ra pal i ra sip ta ra tavul a rararama vuai; ona ra mavoko i ki taun uka ra pal i ra sip, ma ra pia parika i ge, ina nurnur ba una valaun Israel ma ra limagu da u ga biti. ³⁸ Ma i ga damana, tago ta ra bung namur i ga tavangun ta ra kavunvun, ma i ga bing ra pal i ra sip, ma ba i ga pipite vue ra mavoko kan nam ra pal i ra sip i ga ti vabuka tika na la na tava tana. ³⁹ Ma Gideon i ga biti tai God: Koko una kankanuane iau ma ina tata go tika na pakana ka; iau lul u ba ina valar mule ka ra pal i ra sip go ra pakana; boina ba ra pal i ra sip na ge ma ra mavoko na ki taun ra pia parika. ⁴⁰ Ma God i ga pait ia damana ta nam iat ra marum; tago ra pal i ra sip i ga ge ke, ma ra mavoko i ga ki ta ra pia parika.

7

A tarai kai Gideon dia uvia pa ra tarai Midian

¹ Ma Ierub-Baal, nina ba Gideon iat, ma ra tarai par dia ga varagur me, dia ga tut ta ra kavunvun ma dia ga vavatur ta ra papar a mata na tava kai Karod; ma ra tarai Midian dia ga ki ta kadia umana pal ta ra matana labur ta ra bala na male maravai ta ra luana More.

² Ma ra Luluai i ga biti tai Gideon: A tarai nina ava varagur ma diat, dia manga peal upi ina tul tar ra tarai Midian ta ra lima i diat, kan Israel na malamala ngala, ma na biti, A limagu iat i tar valaun pa iau. ³ Io, una vana ma una ve ra tarai dari: Nina i burut ma i dadadar, boina ba na talil mulai uro na gunan. Ma Gideon i ga valar diat,

ma ra ura vinun ma a ura arip na marmar dia ga talil, ma a vinun na arip na marmar dia ga ki.

⁴ Ma ra Luluai i ga biti tai Gideon: I peal boko ra tarai; una ben diat tadav ra tava, ma ina valar diat piram abara; ma nina ina biti tam ure, Amur a varagur me, nam iat amur a varagur me; ma nam nina ina biti tam ure, Go pa amur a varagur me, ia iat pa amur a varagur me. ⁵ Ma i ga ben vaur ra tarai ta ra tava; ma ra Luluai i ga biti tai Gideon: Nina i dum ra tava ma ra kameana da ra pap i dum ia, una tibe varbaiane nam; damana nina i va timtibum upi na momo. ⁶ Ma diat nina dia ga kulupe ra tava ma ra lima i diat ma dia ga dum ia, a utul a mar ika diat, ma diat par dia ga ki valili dia ga va timtibum upi diat a mome ra tava. ⁷ Ma ra Luluai i ga biti tai Gideon: Ina valaun pa avat ma go ra utul a mar na tarai nina dia ga dum ra tava, ma ina tul tar ra tarai Midian ta ra limam, ma ra umana enana diat a talil ta ra kubakuba i diat tikatikai. ⁸ Ma i ga tak pa ra umana la kan ra lima i ra tarai, ma kadia umana tavur; ma ra tarai Israel dia ga ki valili i ga tulue diat tikatikai ta kana pal na mal, ma i ga vake ke ra utul a mar na tutana; ma ra tarai na vinarubu kai Midian dia ga ki ta ra male na vavai pirana.

⁹ Ma ta nam iat ra marum ra Luluai i ga biti tana: Una tut, una vana ur ta ra tavul a kamara; tago iau tar tul tar ia ta ra limam. ¹⁰ Ba ona u burut upi una vana ur, amur ma Pura kaum tultul amur a vana ura ra tavul a kamara; ¹¹ ma una valongore nam dia tatike; ma namur na ongor ra limam upi una vana ur ta ra tavul a kamara. Ma dir ga vana ur ma Pura kana tultul ta ra paparai

ra tarai na vinarubu aina dia ga ki ie.

¹² Ma ra tarai Midian ma ra tarai Amalek ma ra tarai ta ra papar a taur dia ga ki ta ra bala na male, ma dia ga peal da ra umana kubau; ma pa da luk valar pa kadia umana kamel tago dia ga peal da ra veo ra valian. ¹³ Ma ba Gideon i ga vut, tika na tutana i vaarike kana ririvon pire talaina, ma i ga biti: Ea, iau tar ririvone ra ririvon, ma ea, tika na gem i ga tapulpul ta ra tavul a kamara kai Midian, ma i ga vila ruk ta ra bala na pal na mal, ma i ga rip ra pal, ma i ga vue pukue, ma ra pal na mal i va ka. ¹⁴ Ma talaina i ga bali ia ma i ga biti: Go iat ra pakat na vinarubu kai Gideon natu i Ioas, a tutana Israel; God i tar tul tar Midian ma kana umana loko na tarai ta ra limana.

¹⁵ Ma ba Gideon i ga valongore ra varvai ure ra ririvon ma ra papala tana, i ga lotu; ma i ga talil tadav ra tavul a kamara kai Israel, ma i ga biti: Avat a tut, tago ra Luluai i tar tul tar Midian ma kana umana loko na tarai ta ra lima i vavat. ¹⁶ Ma i ga tibe ra utul a mar na tarai upi a utul a loko, ma i ga tul tar ra umana tavur ta diat, ma ra umana pobono la nina ba ra birao ta diat tikitikai. ¹⁷ Ma i ga biti ta diat: Avat a bobobe ke iau, ma avat a pait ika nam ba ina pait ia; ma ba ina pot tadav ra paparai ra tavul a kamara avat a pait ika nam ba iau pait ia, ¹⁸ Ba ina vu ra tavur, avet ma diat dia ki piragu, avat bula avat a vu ra lavur tavur ta ra lavur papar par ta ra tavul a kamara, ma avat a kukukula: Ure ra Luluai ma ure Gideon.

¹⁹ Ma Gideon ma nam ra mar na tarai nina dia ga varagur me dia ga pot tadav ra paparai ra tavul a kamara ta ra turpa i ra varkia na monamono

nina livuan, ma dia ga pamar gigi ra umana la nina dia ga vature vake ta ra lima i diat. ²⁰ Ma ra utul a loko dia ga vu ra lavur tavor ma dia ga pamar gigi ra umana la nina dia ga vatur vake ta ra lima maira, ma dia ga vatur vake ra lavur tavor ta ra lima tuna upi diat a vu diat; ma dia ga kukula: Ra pakat na vinarubu kai ra Luluai ma kai Gideon. ²¹ Ma dia ga tur tikatikai ta kana pakana kikel na tavul a kamara, ma ra umana loko na tarai na vinarubu dia ga lop; ma dia ga ngenge ma dia ga vilau. ²² Ma ba dia ga vu ra utul a mar na tavor, ra Luluai i ga vararak diat upi diat a varubu vargil ma kadia umana pakat na vinarubu; ma ra umana loko na tarai na vinarubu dia ga vilau tuk uro Bet-Sita ta ra nga upi Serera, ma tuk uro ra langun Abel-Mekola maravai Tabat.

²³ Ma di ga ting varurue pa ra tarai Israel maro Naptali ma Aser ma Manase, ma dia ga korot mur ra tarai Midian. ²⁴ Ma Gideon i ga tulue ra umana tultul vurvurbit ta ra gunan na lualuana Ephraim ma ra tinata dari: Avat a vana ur upi avat a bat ra tarai Midian, ma avat a kale va-lue pa ra umana tava alir upi ra varbat, ma na tuk tar Bet-Bara ma ra Iordan bula. Ma ra tarai Ephraim par dia ga vut varurung ma dia ga kale bat ra umana tava alir tuk tar Bet-Bara ma ra Iordan bula. ²⁵ Ma dia ga ben vavilavilau ra ura luluai Midian, Oreb ma Seb; dia ga doko Oreb ta ra ul a vat Oreb, ma dia ga doko Seb ta ra tung na vain Seb, ma dia ga korot mur Midian; ma ra ura ulu i Oreb ma Seb dia ga kap dir pire Gideon ta ra papar a Iordan maro iat.

8

¹ Ma ra tarai Epraim dia ga biti tana: Ta ra ava u ga pait ra dari pire vevet, ma ta ra ava pa u ga ting pa avet ba u ga vana upi avat a varubu ma Midian? Ma dia ga vartoto me. ² Ma i ga biti ta diat: Ava nam iau ga pait ia nina i ngala ta nam ava ga pait ia? Dave, nam di varurue valili ia ta ra vuai na vain aro Epraim pa i ngala vang ta ra vuai na vain parika kai Abieser? ³ God i ga tul tar ra ura luluai Midian, Oreb ma Seb, ta ra lima i vavat; ma ava vang iau ga pait ia nina i ngala ta nam ava ga pait ia? Ma ba i ga tata damana kadia kankan ure i ga par.

Gideon i kinim vake ra ura king Midian

⁴ Ma Gideon i ga vana uro Iordan, ma i ga bolo, diat ma ra utul a mar na tarai nina dia ga varagur me; ma dia ga bilua ta ra varkorot. ⁵ Ma i ga biti ta ra tarai Sukot: Iau lul avat ba avat a tabar diat dia murmur iau ma ta gem; tago dia bilua, ma iau korot mur ra ura king Midian, Seba ma Salmuna. ⁶ Ma ra umana lualua Sukot dia ga biti: Dave, u tar kinim vake laka Seba ma Salmuna pi avet a tabar kaum tarai na vinarubu ma ra gem? ⁷ Ma Gideon i ga biti: Ba ra Luluai i ga tul tar Seba ma Salmuna ta ra limagu, a dovotina ina kamit ra vio na paka i vavat ma ra umana kait ma ra umana kama na magu. ⁸ Ma i ga vana tar uina Penuel ma i ga lul diat damana; ma ra tarai Penuel dia ga bali ia da ra tarai Sukot dia ga bali ia. ⁹ Ma i ga tata pire ra tarai Penuel dari: Ari ina lilikun mulai ma ra malmal, ina re vue go ra bur na pal.

¹⁰ Ma Seba ma Salmuna dir ga ki Karkor varurung ma kadir loko na tarai na vinarubu, a vinun ma a ilima na arip na marmar bar, diat ika dia ga ki valili ta ra ngala na kor na tarai kan ra papar a taur; tago tika na mar ma a ura vinun na arip na marmar na tarai nina dia ga tar vatur vake ra pakat na vinarubu dia ga virua. ¹¹ Ma Gideon i ga mur ra nga nina ra umana tena kunukul dia vanavana tana, ma nina ba ta ra papar a taur maro Noba ma Iogbea, ma i ga ubu ra kor tago pa dia ga ki na vaninara. ¹² Ma Seba ma Salmuna dir ga lop; ma i ga korot mur dir, ma i ga kinim vake nam ra ura king Midian, Seba ma Salmuna, ma i ga vapurpuruan ra kor na tarai na vinarubu par.

¹³ Ma Gideon natu i Ioas i ga talil kan ra vinarubu papa aina ra bita buana Eres. ¹⁴ Ma i ga kinim vake tika na barmana Sukot, ma i ga tir ia; ma i ga tumu tar ra iang i diat ra umana luluai ma ra umana patuana Sukot tana, a lavurua na vinun ma lavurua na tarai. ¹⁵ Ma i ga vana tadav ra tarai Sukot ma i ga biti: Avat a gire Seba ma Salmuna nina ba ava ga kulume iau ure ma ra tinata dari: Dave, u tar kinim vake Seba ma Salmuna pi avet a tabar kaum tarai na vinarubu ma ra gem tago dia bilua? ¹⁶ Ma i ga ben pa ra lavur patuana kai nam ra pia na pal, ma i ga vateten ra tarai Sukot ma ra kait ma ra kama na magu. ¹⁷ Ma i ga re vue ra bur na pal kai Penuel, ma i ga doko ra tarai ta nam ra pia na pal. ¹⁸ Ma i ga biti tai Seba ma Salmuna: Nam ra tarai nina ava ga doko diat aro Tabor, a mangana tarai ava bar diat? Ma dir ga bali ia: Dia ga vardada ma u; tikitikai i da ra natu

i ta king. ¹⁹ Ma i ga biti: A umana turagu nam, a umana natu i tinagu; da ra Luluai i laun, gala amur ga nur vue ke diat gala pa ina doko amur. ²⁰ Ma i ga biti tai Ieter kana luaina bul: Una tut ma una doko dir. Ma ra barmana pa i ga tak pa kana pakat na vinarubu, i ga burut tago i ga barmana ka boko. ²¹ Ma Seba ma Salmuna dir ga biti: U iat una tut ma una ubu amir; beaka na tale ke ra dekdek i ra tutana ot. Ma Gideon i ga tut ma i ga doko Seba ma Salmuna, ma i ga tak vue ra umana lokono gai kan ra inoa i kadia umana kamel.

A umana enana papalum kai Gideon, ma Gideon i mat

²² Ma ra tarai Israel dia ga biti tai Gideon: Una kure avet, ma damana natum ma tubum bula; tago u tar valaun pa avet kan ra lima i Midian. ²³ Ma Gideon i ga biti ta diat: Pa ina kure avat, ma natugu bula pa na kure avat. Ra Luluai na kure avat. ²⁴ Ma Gideon i ga biti ta diat: Go kaugu nilul pire vavat, avat a tarai, avat a tabar iau tikitikai ma ra lavur mamar talinga nina i ga ra pa ia. (Kadia mamar talinga di ga pait diat ma ra goled, tago diat a tarai Ismael.) ²⁵ Ma dia ga bali ia: Avet a tul tar diat tam ma ra gugu. Ma dia ga pale tika na mal, ma tikitikai i ga vue tar ra umana mamar talinga tana nina i ga ra pa ia. ²⁶ Ma ra mamat i ra umana mamar talinga na goled nina i ga lul pa ia, i ga da tika na arip ma lavurua na mar na mamat na goled; ma dia ga tul tar bula ra umana lokono gai ma ra umana mamar talinga i taba, ma ra umana mal meme marut kai ra umana king Midian, ma ra umana kurkurua nina i taba ta ra

inoa i ra umana kamel. ²⁷ Ma Gideon i ga pait ra tabataba me ma i ga vung ia ta kana gunan Opra. Ma ra tarai Israel par dia ga anan upi ia, ma ari kari ia iat ra magit na tukatukai nam pire Gideon ma diat dia ga ki ra kubana. ²⁸ Ma di ga vaikilik pa Midian ta ra luaina mata i ra tarai Israel, ma pa dia ga tak vatut mule ra ulu i diat. Ma ra gunan i ga ngo a ivat na vinun na kilala ta ra e kai Gideon.

²⁹ Ma Ierub-Baal, natu i Ioas, i ga vana ma i ga ki ra kubana. ³⁰ Ma Gideon i ga vangala lavurua na vinun na natuna, a umana tutana, tago i ga peal kana umana vavina. ³¹ Ma kana ta ra tika na vavina i ga ki Sekem ma ia bula i ga kava tar ra bul tutana tana, ma i ga vaiang ia ba Abimelek. ³² Ma Gideon natu i Ioas ba i ga tar laun vue mangoro na kilala i ga mat ma di ga punang ia ta ra babang na minat kai tamana Ioas, aro Opra a gunan kai ra tarai Abieser.

³³ Ma ba Gideon i ga mat, a tarai Israel dia ga lilikun mulai, ma dia ga anan upi ra umana Baal, ma dia ga vatang Baal-Berit ba kadia god. ³⁴ Ma ra tarai Israel pa dia ga nuk pa ra Luluai kadia God nina i ga valaun pa diat kan kadia umana ebar nina dia ga ki kikel diat; ³⁵ ma pa dia ga mari bula diat ta ra kuba i Ierub-Baal, nina iat ba Gideon, pi diat a bali kana bo na maramaravut pire Israel.

9

Abimelek i ki na king

¹ Ma Abimelek natu i Ierub-Baal i ga vana uro Sekem tadav ra umana matuana, ma i ga tata pire diat, ma damana bula pire diat ta ra apik na tarai

kai tubuna, ma i ga biti: ² Avat a varmaianao vanavana pire ra tarai Sekem dari: Nuve ta go dir i boina, ba ra lavur natu i Ierub-Baal par, nina ba a lavurua na vinun diat, diat a kure avat, ba ta tikai ka na kure avat? Avat a nuk pa ia bula ba iau a uru i vavat ma ra vio i vavat. ³ Ma ra umana matuana dia ga varmaianao vanavana pire ra tarai Sekem, ma ra bala i diat i ga kapupi Abimelek upi diat a mur ia; tago dia ga biti: Go tura i dat. ⁴ Ma dia ga tul tar lavurua na vinun na pakana silva tana nina di ga tak pa ia ta ra pal kai Baal-Berit, ma Abimelek i ga kul ra umana puiap na tutana me, ma dia ga mur ia. ⁵ Ma i ga vana uro Opra tadav ra kuba i tamana, ma i ga doko ra umana turana, a umana natu i Ierub-Baal, a lavurua na vinun na tarai di ga doko diat tai ta kopono vat; ia kaka Iotam, a muruna kakit ta ra umana natu i Ierub-Baal, i ga laun valili tago i ga parau.

⁶ Ma ra tarai par Sekem, ma diat par maro Bet-Milo, dia ga pot varurung, ma dia ga vana ma dia ga vaki Abimelek upi na king, dia ga pait ia maravai ta ra iban pire ra tabataba aro Sekem. ⁷ Ma ba dia ga ve Iotam ure, i ga vana ma i ga tur ta ra ul a luana Gerisim, ma i ga kukula, ma i ga oro, ma i ga biti ta diat: Avat a tarai Sekem, avat a valongore iau upi God na valongore avat. ⁸ Tika na bung a umana davai dia ga vana varurung pi diat a ku ta tikai pi na king pire diat; ma dia ga biti tai ra oliva: Una kure avet. ⁹ Ma ra oliva i ga biti ta diat: Upi ra ava ina vana kan kaugu dangi nina di mar ra umana god ma ra tarai me, upi ina vana ma ina kalkalup taun ra lavur davai? ¹⁰ Ma

ra umana davai dia ga biti tai ra lovo: Una mai ma una kure avat. ¹¹ Ma ra lovo i ga biti ta diat: Upi ra ava ina vana kan kaugu kalami ma ra bo na vuaigu upi ina vana ma ina kalkalup taun ra lavur davai? ¹² Ma ra umana davai dia ga biti tai ra vain: Una mai ma una kure avet. ¹³ Ma ra vain i ga biti ta diat: Upi ra ava ina vana kan kaugu polo, nina di vagugu ra umana got ma ra tarai me, upi ina kalkalup taun ra lavur davai? ¹⁴ Ma ra umana davai dia ga biti tai ra kait: Una mai ma una kure avet. ¹⁵ Mara ra kait i ga biti tai ra umana davai: Gala ava ku iau upi kavava king ma ra dovotina, io, avat a mai ma avat a nurnur ta ra malurugu; gala pata, boina ba ra iap na irop kan ra kait ma na vaimur vue ra umana tagatagal Lebanon.

¹⁶ Io, ona kavava mangamangana i tar boina ma i tar takodo, tago ava tar ku Abimelek upi kavava king, ma ona ava tar pait ra boina pire Ierub-Baal ma diat ta ra kubana, ma ona kavava balbali pirana i tar takodo: ¹⁷ (tamagu i ga varubu ure avat ma pa i ga nuk vangala pa kana nilaun, ma i ga valaun avat kan ra lima i Midian; ¹⁸ ma ta go ra bung ava tut rikai bat ra kuba i tamagu, ma ava tar doko ra umana natuna, a lavurua na vinun na tarai ta ra kopono vat, ma ava tar ku Abimelek natu i kana tultul, a vavina, upi na king ure ra tarai Sekem, tago ava turana me;) ¹⁹ ona ra magit ava tar pait ia pire Ierub-Baal ma diat ta ra kubana ta go ra bung i takodo ma i boina, io, avat a gugu tai Abimelek ma ia bula na gugu ta vavat; ²⁰ ona pata, i boina ba ra iap na irop kan Abimelek ma na vaimur vue ra tarai Sekem ma diat maro Bet-Milo; ma i boina ba ra iap na irop

kan ra tarai Sekem ma diat maro Bet-Milo ma na vaimur vue Abimelek.

²¹ Ma Iotam i ga vilau ma i ga lop vanavana uro Ber, ma i ga ki abara tago i ga burutue turana Abimelek.

²² Ma Abimelek i ga luluai pire Israel a utul a kilala. ²³ Ma God i ga tulue ra kaina tulungen pire Abimelek ma ra tarai Sekem; ma ra tarai Sekem dia ga vagu tar Abimelek; ²⁴ upi ra kaina di ga pait ia pire ra lavurua na vinun na natu i Ierub-Baal na vuai, ma upi ra gapu i diat na ki taun Abimelek, tura i diat, tago i ga doko diat, ma na ki taun ra tarai Sekem bula, tago dia ga vaongor ra limana pi na doko ra umana turana. ²⁵ Ma ra tarai Sekem dia ga tibe ra umana tena kiki uai ta ra ul a luana upi diat a ki pa ia, ma diat a rarara vakai ta diat par dia ga bolabolo; ma di ga ve Abimelek ure.

²⁶ Ma Gal natu i Ebed ma ra umana turana dia ga vana uro Sekem; ma ra tarai Sekem dia ga nurnur ta diat. ²⁷ Ma dia ga vana uro ta ra uma, ma dia ga git ra vuai kadia uma na vain, ma dia ga rua ia, ma dia ga balaguan, ma dia ga ruk ta ra kuba i kadia god, ma dia ga ian ma dia ga momo, ma dia ga tata vakaina Abimelek. ²⁸ Ma Gal natu i Ebed i ga biti: To ia Abimelek, ma to ia Sekem upi dat a toratorom pirana? Vakir laka natu i Ierub-Baal ma Sebul kana tultul dir ga torom pire ra tarai kai Amor, tama i Sekem; upi ra ava dat a torom pirana? ²⁹ Gala go ra tarai dia ki ta ra vavai kangu varkurai gala ina uvia pa Abimelek! Ma i ga biti tai Abimelek: Una vapealane kaum tarai na vinarubu, ma avat a mai. ³⁰ Ma ba Sebul ra luluai na gunan i ga valongore go ra tinata kai

Gal natu i Ebed, i ga ti ngangal na kulot. ³¹ Ma i ga tulue ive ra umana tultul pire Abimelek, ma dia biti: Ea, Gal natu i Ebed ma ra umana turana dia tar pot Sekem; ma gire, dia vargat ra tarai pi diat a tut na vinarubu ure u. ³² Io, una tut ta ra marum, avat ma ra tarai nina ava ki varurung ma diat, ma avat a parau ta ra uma; ³³ ma ta ra malana, ari ra keake i rada rikai tavuna, una tut ma una ubu ra gunan; ma ba dia tut na vinarubu, una pait ia pire diat da ra nuknukim iat.

³⁴ Ma Abimelek ma ra tarai par dia ga varagur me dia ga tut ta ra marum, ma a ivat na loko dia ga ki parau upi Sekem. ³⁵ Ma Gal natu i Ebed i ga irop kan ra pia na pal, ma i ga tur uka maravai ta ra mataniolo i ra pia na pal; ma Abimelek i ga tut ma ra tarai dia ga varagur me, kan ra pakana nina dia ga ki na pinarau tana. ³⁶ Ma ba Gal i ga gire ra tarai, i ga biti tai sebul: Gire, a tarai dia vut ba vanavana marama ra ul a lualuana. Ma sebul i ga biti tana: U gire ke ra malur i ra lualuana da ra tarai. ³⁷ Ma Gal i ga biti mulai: Gire, a tarai dia irop vanavana ta ra bala na gunan, ma tika na loko i mur ra nga i ra iban Meonenim. ³⁸ Ma Sebul i ga biti tana: Akave ra ngiem, tago u ga biti, To ia Abimelek, ba dat a toratorom tana? Vakir laka go ra tarai nina u ga pidimuane diat? Una vana, ma avat a varubu ma diat. ³⁹ Ma Gal i ga lue ra tarai Sekem, ma dia ga varubu ma Abimelek. ⁴⁰ Ma Abimelek i ga korot ia, ma i ga lop kan ia, ma mangoro na kinkin dia ga bura vanavana tuk tar ta ra mataniolo. ⁴¹ Ma Abimelek i ga ki Aruma; ma sebul i ga korot vue Gal ma ra umana turana, upi koko diat a ki mulai Sekem.

⁴² Ma ba i ga ningene, a tarai dia ga vana ta ra uma; ma dia ga ve Abimelek ure. ⁴³ Ma i ga ben pa ra tarai, ma i ga tibe diat upi a utul a loko, ma dia ga ki ivai ta ra uma; ma i ga gigira, ma io, ra tarai dia ga irop vanavana kan ra pia na pal; ma i ga tut na vinarubu ure diat, ma i ga ubu diat. ⁴⁴ Ma Abimelek ma kana umana loko na tarai dia ga vut tadav ra mataniolo i ra pia na pal, ma dia ga tur abara; ma a ura loko dia ga korot pa diat parika ta ra uma, ma dia ga ubu diat. ⁴⁵ Ma ta nam ra kidoloina bung par Abimelek i ga ubu nam ra pia na pal; ma i ga uvia pa ia, ma i ga doko ra tarai tana; ma i ga re vue ra pia na pal, ma i ga vue imire ra solt tana.

⁴⁶ Ma ba ra tarai nina dia ga ki ta ra pal na bakbakit Sekem dia ga valongore ure go, dia ga ruk ta ra bala na pal kai El-Berit. ⁴⁷ Ma di ga ve Abimelek ba ra tarai par ta ra pal na bakbakit Sekem dia ga kor varurung. ⁴⁸ Ma Abimelek ma diat dia ga varagur me dia ga vana urama ra luana Salmon; ma Abimelek i ga tak pa ra pem ma ra limana, ma i ga mut tika na ingar i ra davai, ma i ga vung ia ta ra ul a varana. Ma i ga biti tai ra tarai nina dia ga varagur me: Ava tar gire nam iau ga pait ia, io, avat a pait lulut ia bula. ⁴⁹ Ma ra tarai parika dia ga mut ra ingar i ra davai, ma dia ga mur Abimelek, ma dia ga vung kikil diat ta ra pal na bakbakit, ma dia ga vautunge diat; ma ra tarai par ta ra pal na bakbakit Sekem dia ga mat bula, i ga da tika na arip na marmar na tarai ma ra vaden dia ga virua.

⁵⁰ Ma namur Abimelek i ga vana uro Tebes, ma dia ga ubu Tebes ma dia ga uvia pa ia. ⁵¹ Ia kaka,

tika na dekdek na pal na bakbakit i ga ki ta ra bala na gunan, ma ra tarai ma ra vaden ma diat par ta nam ra gunan dia ga lop tar tana, ma dia ga tibuna banu bat diat i tana, ma dia ga vana urama ra ul a pal. ⁵² Ma Abimelek i ga vut tadav ra banbanu ai ra pal na bakbakit upi na tun vue ma ra iap. ⁵³ Ma tika na vavina i ga vue vaba tika na vat na uduudu tar ta ra ulu i Abimelek, ma i ga ti pamar ra lorina. ⁵⁴ Ma i ga oro lulut pa kana tultul, nina ba i ga kapkap kana vargal na vinarubu, ma i biti tana: Una tak pa kaum pakat na vinarubu, ma una doko iau, pi koko ra tarai diat a biti ure iau dari:. A vavina i ga doka. Ma kana barmana i ga goa, ma i ga mat. ⁵⁵ Ma ba ra tarai Israel dia ga gire ba Abimelek i ga mat, dia ga vana, ma tikatikai i ga talil ta kana gunan.

⁵⁶ Damana God i ga bali ra varpiam kai Abimelek, nina i ga pait ia pire tamana ba i ga doko ra lavuruꝯ na vinun na turana. ⁵⁷ Ma ra varpiam par kai ra tarai Sekem God i ga bali ia pire diat, ma ra tinata na varvabilak kai Iotam natu i Ierub-Baal i ga tadav diat.

10

Tola dir ma Iair dir kure Israel

¹ Ma namur tai Abimelek, Tola natu i Pua natu i Dodo a tutana Isakar, i ga tut upi na valaun Israel; ma i ga ki aro Samir ta ra gunan na lualuana Epraim. ² Ma i ga kure Israel a ura vinun ma a utul a kilala, ma i ga mat, ma di ga punang ia aro Samir.

³ Ma namur tana Iair a te Gilead i ga tut, ma i ga kure Israel a ura vinun ma a ura kilala. ⁴ Ma

i ga vangala a utul a vinun na natuna, a umana tutana, ma dia ga vanavana ta ra utul a vinun na as, ma dia ga kure a utul a vinun na pia na pal, nina ba di ga vaiang diat ba Kavot-Iair, ma i damana ka tuk tar go ieri, ma dia ki ta ra langun Gilead. ⁵ Ma Iair i ga mat, ma di ga punang ia aro Kamon.

A tarai Amon dia vakaina ra tarai Israel

⁶ Ma ra tarai Israel dia ga pait mule ra magit i ga kaina ta ra luaina mata i ra Luluai, ma dia ga toratorom tai ra umana Baal ma Astarot, ma ra lavur god kai ra tarai Siria, ma ra tarai Sidon, ma ra tarai Moab, ma ra tarai Amon, ma ra tarai Pilistia; ma dia ga vana balakane ra Luluai, ma pa dia ga torom tana. ⁷ Ma ra kankan kai ra Luluai i ga malamalapang ure Israel, ma i ga nur tar diat ta ra lima i ra tarai Pilistia ma ra lima i ra tarai Amon. ⁸ Ma dia ga vakaina diat, ma dia ga arung pa ra tarai Israel par ta nam ra kilala. Dia ga arung pa ra tarai Israel par a vinun ma lavutul na kilala, nam diat dia ga ki ta ra papar a Iordan maro, ta ra gunan kai ra tarai Amor ta ra langun Gilead. ⁹ Ma ra tarai Amon dia ga bolo ra Iordan upi diat a tut ure Iuda ma Benjamin, ma diat ta ra vuna tarai Epraim; ma Israel i ga ti malari tuna. ¹⁰ Ma ra tarai Israel dia ga kail tadav ra Luluai, ma dia ga biti: Ave tar piam vue u tago ave tar nuk vue kaveve God ma ave tar torom tai ra umana Baal. ¹¹ Ma ra Luluai i ga biti tai ra tarai Israel: Pa iau ga valaun pa avat laka kan ra tarai Aigipto ma kan ra tarai Amor, ma kan ra tarai Amon, ma kan ra tarai Pilistia? ¹² Ra tarai Sidon bula, ma ra tarai Amalek, ma ra tarai Maon dia ga arung pa

avat; ma ava ga kail tadav iau, ma iau ga valaun pa avat kan ra lima i diat. ¹³ Ma a dovotina ava ga nuk vue iau, ma ava ga torom ta ra umana enana god; damana pa ina valaun mule avat. ¹⁴ Avat a vana, avat a kail tadav ra umana god nina ava tar pilak pa diat upi kavavat; boina ba diat a valaun avat ta kavava kini na malari. ¹⁵ Ma ra tarai Israel dia ga biti tai ra Luluai: Ave tar varpiam; nam nina i boina piram una pait ia ta vevet, ia kaka ave lul u ba una valaun avet ta go ra bung. ¹⁶ Ma dia ga vung vue kadia umana enana god ma dia ga torom tai ra Luluai; ma i ga mamat ra balana ure ra kini na malari kai Israel.

¹⁷ Ma ra tarai Amon dia ga tut na vinarubu ma dia ga ki guvai aro Gilead; ma ra tarai Israel dia poapot varurung ma dia ga ki pit aro Mispa. ¹⁸ Ma ra umana luluai Gilead dia ga tata vargil, ma dia ga biti: To ia nam ra tutana nina ba na tur pa ra vinarubu ma ra tarai Amon? Ia iat na ki na luluai pire diat par ra tarai Gilead.

11

Iepta i valaun ra tarai Israel kan ra lima i ra tarai Amon

¹ Ma Iepta ra te Gilead ia ra rangrang na tutana ma ra balamatina bula, ia kaka tinana a igoro na vavina; Gilead ia ra tama i Iepta. ² Ma ra taulai kai Gilead i ga kava tar ta umana bul tutana; ma ba nam ra umana bul kai kana taulai dia ga tar tutana ot dia ga korot vue Iepta, ma dia ga biti tana: Pa una kale pa ta magit ta ra kuba i tama i dat, tago a enana vavina i ga tia kava U. ³ Ma Iepta i ga lop kan ra umana turana, ma i ga ki ta

ra gunan Tob; ma ra umana puiap na tutana dia ga tadav Iepta ma dia ga varagur me.

⁴ Ma pa i ga vavuan ma ra tarai Amon dia ga tut na vinarubu ure Israel. ⁵ Ma ba ra tarai Amon dia ga tut ure Israel, a umana patuana Gilead dia ga vana pi diat a ben pa Iepta kan ra gunan Tob; ⁶ ma dia ga biti tai Iepta: Una mai, ma una luluai pire vevet, upi dat a varubu ma ra tarai Amon. ⁷ Ma Iepta i ga biti tai ra umana patuana Gilead: Dave vang, pa ava ga milikuane iau, ma pa ava ga korot vue iau laka kan ra kuba i tamagu? Ta ra ava ava ga pot piragu dari ba ava ki na malari? ⁸ Ma ra umana patuana Gilead dia ga biti tai Iepta: Nam iat ra vuna ave vana dari piram upi una lilikun ma dat, ma upi una ubu ra tarai Amon, ma upi una luluai pire vevet ra lavur tarai par dia ki Gilead. ⁹ Ma Iepta i ga biti tai ra umana patuana Gilead: Gala avat a ben vatalil mule iau tar ta kaugu gunan upi ina ubu ra tarai Amon, ma ra Luluai na tul tar diat piragu, dave ina luluai vang pire vavat? ¹⁰ Ma ra umana patuana Gilead dia ga biti tai Iepta: Ra Luluai na kapa ure kada kunubu; avet a pait ia da nam kaum tinata. ¹¹ Ma Iepta dia ga varagur ma ra umana patuana Gilead ma ra tarai dia ga kure ba na ul a pa ma na luluai pire diat; ma Iepta i ga vaarike kana tinata parika ta ra luaina mata i ra Luluai aro Mispā.

¹² Ma Iepta i ga tuluē ra umana tultul pire ra king kai ra tarai Amon, ma i biti: Dor a dave ma u, ba u tar tut upi una ubu kaugu gunan? ¹³ Ma ra king kai ra tarai Amon i ga bali ra umana tultul kai Iepta dari: Tago Israel, ari i ga pot maro Aigipto, i ga long pa kaugu pia papa aro Amon ma

tuk uro Iabok ma ra Iordan; kari una valilikun mule nam ra umana pakana pia ma ra malmal. ¹⁴ Ma Iepta i ga tulue mule ra umana tultul pire ra king kai ra tarai Amon, ¹⁵ ma i ga biti tana: Dari ra tinata kai Iepta: Israel pa i ga long ra pia kai Moab, ma ra pia kai ra tarai Amon, pata bula; ¹⁶ ba Israel i ga irop maro Aigipto, ma i ga vana alalu ta ra bil tuk uro ta ra Ta Meme, ma i ga pot aro Kades, ¹⁷ Israel i ga tulue ra umana tultul tadav ra king Edom ma i biti: Iau lul u ba ina bolo kaum gunan; ma ra king Edom pa i ga mulaot. Ma damana bula i ga vartuluai tadav ra king Moab; ma pa i ga mulaot; ma Israel i ga ki ka ta ra gunan Kades. ¹⁸ Ma namur i ga vana alalu ta ra bil, ma i ga vana liliai kan ra gunan Edom ma ra gunan Moab ta ra papar a taur, ma dia ga vatut kadia lavur pal na mal ta ra papar a Amon maro; ma pa dia ga olo tar ta ra papar Moab, tago Amon ia ra langun kai Moab. ¹⁹ Ma Israel i ga tulue ra umana tultul tadav Sikon ra king kai ra tarai Amor, ra king Kesbon; ma Israel i ga biti tana: Ave lul u ba avet a bolo kaum gunan tar uro kaveve pakana. ²⁰ Ma Sikon pa i ga nur tar Israel upi na bolo kana langun; ma Sikon i ga varurue kana tarai par ma dia ga pot aro Iakas, ma dia ga varubu ma Israel. ²¹ Ma ra Luluai, ra God kai Israel, i ga tul tar Sikon ma kana tarai par ta ra lima i Israel, ma dia ga ubu diat; damana Israel i ga kale pa ra langun kai ra tarai Amor nina dia ga ki ta nam ra gunan. ²² Ma dia ga kale pa ra langun parika kai ra tarai Amor, papa maro Amon ma tuk tar uro Iabok, ma maro ra bil ma tuk tar uro ra Iordan. ²³ Ma go i dari: Ra Luluai ra God kai Israel i ga uvia pa ra tarai

Amor ta ra luaina mata i kana tarai Israel, ma i ga vakale diat ma ra pia; ma dave, una kale pa mule laka? ²⁴ Pa una kale ke laka nam ba Kemos kaum god i tul tar ia tam? Damana nina ba ra Luluai kaveve God i ga uvia pa ia ta ra luaina mata i vevet, avet a kale pa kana pia. ²⁵ Ma dave, u boina laka go ieri tai Balak natu i Sipor ra king Moab? Dave, ta tika na pakana laka i ga uvia pa Israel, ba dir ga varubu me? ²⁶ Ba Israel i ga ki a utul a mar na kilala ta ra pia na pal Kesbon ma ra umana gunan kikil ia, ma Aroer ma kana umana gunan, ma ta ra lavur pia na pal dia ki ta ra papar a Amon, ta ra ava pa u ga kap valilikun pa mule diat ta nam ra e? ²⁷ Kari pa iau ga pait ra varpam piram, u kaka u pait ra varpam piragu ba u ga tut na vinarubu ure iau; a Luluai ra tena varkurai na ki na varkurai ta go ra bung pire ra tarai Israel ma ra tarai Amon. ²⁸ Ma ra king kai ra tarai Amon pa i ga kapupi ra tinata nina ba Iepta i ga tulue pirana.

²⁹ Ma ra Tulungea i ra Luluai i ga ki taun Iepta, ma i ga vana alalu Gilead ma Manase ma Mispa ta ra langun Gilead, ma maro Mispa ta ra langun Gilead i ga vana tadav ra tarai Amon. ³⁰ Ma Iepta i ga vavalima tai ra Luluai ma i ga biti: Gala una tul tar ra tarai Amon ta ra limagu, ³¹ gala ina tul tar ia piram nam nina amir varkuvo me nina iat ba i irop kan ra kubagu ba iau lilikun ma ra malmal kan ra tarai Amon; da tul tar ia tai ra Luluai, ma ina tun tar ia upi ra tinabar. ³² Ma Iepta i ga vana tadav ra tarai Amon upi na varubu ma diat; ma ra Luluai i ga tul tar diat ta ra limana. ³³ Ma i ga ubu diat ta ra gunan Aroer ma tuk uro ra gunan

Minit, a ura vinun na pia na pal i ga ubu diat, ma tuk uro Abel-Keramim, ma i ga peal diat dia ga virua. Damana di ga uvia pa ra tarai Amon ta ra luaina mata i ra tarai Israel.

Natu i Iepta, a vavina

³⁴ Ma Iepta i ga vana uro Mispa tadav ra kubana, ma ea, natuna a vavina i ga vana ma ra tobo ma i ga malagene vanavana upi na barat ia; ma ia ra kavakake; pa kana ta bul tutana, ba ta bul vavina, ia kaka tikai. ³⁵ Ma ba i ga gire i ga rada kana umana mal, ma i ga biti: Na kaina piragu natugu, u tar vatabun iau, ma u tikai ta diat nina dia vapurpuruan iau; tago iau ga tata ta ra mata i ra Luluai, ma i mamat piragu ba ina ole. ³⁶ Ma i ga biti tana: Tamagu, u ga tata ta ra mata i ra Luluai; damana una pait ia tagu da nam i ga irop ta ra ngiem; tago ra Luluai i ga obo pa u pire kaum lavur ebar, nina ra tarai Amon. ³⁷ Ma i ga biti tai tamana: Una tul tar go tagu: una nur vue ke boko iau ta ura gai pi ina vana urama ra lualuana pi avet ma ra umana talaigu avet a tangi ure kaugu kini na inip. ³⁸ Ma i ga biti: Una vana. Ma i ga tul vaire vue a ura gai; ma i ga vana, diat ma ra umana talaina, ma dia ga tangi ure kana kini na inip ta ra lualuana. ³⁹ Ma ba i ga par nam ra ura gai, i ga talil tadav tamana, ma i ga pait ia tana da i ga avalima ure; ma ia iat pa i ga nunure ta tutana. Ma tika na mangamangana kai ra tarai israel dari: ⁴⁰ ta ra kilakilala ra lavur natu i Israel, a umana bul vavina, dia ga pot guvai pi diat a nuk matamatane upi nam natu i Iepta ra te Gilead, ma

dia ga kiki varurung a ivat na bung tai tika na kilala.

12

Iepta dir ma Epraim

¹ Ma ra tarai Epraim dia ga vut guvai, ma dia ga vana ta ra matana labur; ma dia ga biti tai Iepta: Ari u ga vana pi avat a varubu ma ra tarai Amon, ta ra ava pa u ga ting pa avet upi dat? Avet a tun vue u ma ra kubam ma ra iap. ² Ma Iepta i ga biti ta diat. Avet ma kaugu tarai i ga tup avet ra dekdek na vinarubu ma ra tarai Amon; ma ba iau ga ting pa avat, pa ava ga valaun pa iau kan ra lima i diat. ³ Ma ba iau ga gire ba pa ava ga valaun iau, pa iau ga nuk vangala pa kaugu nilaun, ma iau ga vana tadav ra tarai Amon, ma ra Luluai i ga tul tar diat ta ra limagu; ta ra ava ava vana uti piragu ta go ra bung upi dat a varubu? ⁴ Ma Iepta i ga ben varurue pa ra tarai Gilead ma dia ga varubu ma Epraim, ma ra tarai Gilead dia ga ubu Epraim tago dia ga biti: Avat a tarai Gilead, a umana takatakap kan Epraim, ta ra luaina mata i Epraim ma ta ra luaina mata i Manase bula. ⁵ Ma ra tarai Gilead dia ga kale value pa ra umana bolabolo ta ra Iordan kan ra tarai Epraim, ma ba tika na takatakap kai Epraim i ga biti: Iau lul ba ina bolo; ra tarai Gilead dia ga biti tana: U laka a te Epraim? Gala i ga biti ba, Iau pata, ⁶ dia ga biti tana: Una vatang go, Sibolet; ma i ga biti: Tibolet; tago pa i tale pi bea na vatang vatakodo pa ia; damana dia ga kinim pa ia ma dia ga doka ta ra bolabolo Iordan; ma a ivat na vinun ma a ura arip na tarai Epraim dia ga virua ta nam ra bung.

⁷ Ma Iepta i ga tena varkurai Israel a laptikai na kilala. Ma Iepta ra te Gilead i ga mat ma di ga punang ia tai tika na pia na pal Gilead.

Ibsan, Elon ma Abdon dital kure Israel

⁸ Ma namur tana Ibsan ra te Beteleem i ga kure Israel. ⁹ I ga vangala ra utul a vinun na bul tutana, ma i ga tulue kana utul a vinun na bul vavina ta ra gunan vailik, ma i ga ben pa ra utul a vinun na bul vavina maro vailik ure ra umana natuna, a umana bul tutana. Ma i ga kure Israel a lavurua na kilala. ¹⁰ Ma Ibsan i ga mat, ma di ga punang ia aro Beteleem.

¹¹ Ma namur tana Elon ra te Sebulun i ga kure Israel; ma i ga kure Israel a vinun na kilala. ¹² Ma Elon ra te Sebulun i ga mat, ma di ga punang ia ta ra gunan Aialon ta ra langun Sebulun.

¹³ Ma namur tana Abdon natu i Iel ra te Piraton i ga kure Israel. ¹⁴ Ma a ivat na vinun diat ra umana natuna, a umana tutana, ma a utul a vinun diat ra umana tubuna, a umana tutana, ma dia ga vanavana ta ra lavurua na vinun na nat na as; ma i ga kure Israel a lavutul na kilala. ¹⁵ Ma Abdon natu i Iel i ga mat, ma di ga punang ia aro Piraton ta ra langun Epraim ta ra umana lualuana kai ra tarai Amalek.

13

Di kava Samson

¹ Ma ra tarai Israel dia ga varpam mulai ta ra mata i ra Luluai, ma ra Luluai i ga tul tar diat ta ra lima i ra tarai Pilistia a ivat na vinun na kilala.

² Ma tika na tutana maro Sora ta ra vuna tarai Dan nina ba ra iangina Manoa; ma kana taulai

i ga biu ma pa i ga kakava. ³ Ma ra angelo kai ra Luluai i ga tur kapet pa pire ra vavina, ma i ga biti tana: Ea, u a biu ma pa u kakakava; una kap bala boko ma una kava ta bul tutana. ⁴ Io, una balaure, iau lul u, ma koko una mome ra polo na vuai na vain ba ra tava longlong, ma koko una en ta magit i dur; ⁵ tago una kap bala, ma una kava ta bul tutana; ma pa ta varvarkaka na vagil ra uluna, tago ra bul na da ra Nasir pire God papa ra bala i nana; ma na tur pa ia upi na valaun Israel kan ra lima i ra tarai Pilstia. ⁶ Ma ra vavina i ga tut ma i ga ve kana tutana, ma i biti: A tutana kai God i ga tadav iau, ma ra pal a matana i da ra pal a mata i ra angelo kai God, a magit na bunurut muka; ma pa iau ga tir ia ba, U mamave, ma pa i ga tia vatang tar ra iangina tagu; ⁷ ma i ga biti tagu: Ea, una kap bala. ma una kava ta bul tutana, ma go koko una mome ta polo na vuai na vain ba ta tava longlong, ma koko una en ta magit i dur; tago ra bul na da ra Nasir pire God papa ta ra bala i nana ma tuk ta ra bung na mat i tana.

⁸ Ma Manoa i ga lul vovo ra Luluai, ma i ga biti: Ea, Luluai, boina ba ra tutana kai God nina u ga tulue na pot mulai tadav amir, ma na tovo amir ure ra magit amir a pait ia ta ra bul nina ba da kava boko. ⁹ Ma God i ga valongore ra nilai Manoa; ma ra angelo kai God i ga pot mulai tadav ra vavina ba i ga ki ta ra uma; ma Manoa, kana tutana, pa dir ga ki varrurung me. ¹⁰ Ma ra vavina i ga vutvut, ma i ga vilau, ma i ga ve kana tutana, i ga biti tana: Ea, ra tutana nina i ga pot piragu naria iat, i tur kapet piragu. ¹¹ Ma Manoa i ga tut, ma i ga mur kana taulai, ma i ga

pot tadav ra tutuna, ma i ga biti tana: Dave, u laka nam ra tutana amur ga tata ma ra vavina? Ma i ga biti: Iau iat nam. ¹² Ma Manoa i ga biti: Boina ba na ot kaum tinata; a mangana bul ava go, ma ava bar kana mangana papalum? ¹³ Ma ra angelo kai ra Luluai i ga biti tai Manoa: Ra vavina na balaure ta nam parika iau ga ve tana. ¹⁴ A vuai na vain na tabu pirana, ma koko na mome ra polo na vain ba ra tava longlong, ma koko na en ta magit i dur; a magit parika iau ga ve tana boina ba na torom tana. ¹⁵ Ma Manoa i ga biti tai ra angelo kai ra Luluai: Iau lul u ba amir a vake u, pi amir a tun vaninare ta nat na me pi am. ¹⁶ Ma ra angelo kai ra Luluai i ga biti tai Manoa: Ba u vake iau, pa ina ian ta kaum gem; ma ba una vaninare ta vartabar di tuntun tar ia, io, una vartabar me pire ra Luluai. Tago Manoa pa i ga nunure ba go ra angelo kai ra Luluai. ¹⁷ Ma Manoa i ga biti tai ra angelo kai ra Luluai: To ia bar ra iangim, upi ba i ot kaum tinata amir a pait ta variru piram? ¹⁸ Ma ra angelo kai ra Luluai i ga biti tana: Ta ra ava u lul upi ra iangigu, tago i enana tuna? ¹⁹ Ma Manoa i ga tak pa ra nat na me ma ra tinabar na plaua, ma i ga vung dir ta ra vat ma i ga vartabar me tadav ra Luluai nina i enana vurakit ra maukuana; ma Manoa ma kana taulai dir ga bobobe ke. ²⁰ Tago ba ra birao na iap i ga tutua urama ra bala na bakut kan ra uguugu na vartabar, ra angelo kai ra Luluai i ga tutua urama ta ra bala na birao na iap kan ra uguugu na vartabar; ma Manoa ma kana taulai dir ga bobobe ke; ma dir ga bura palar ura ra pia. ²¹ Ma ra angelo kai ra Luluai pa i ga tur kapet mulai pire

Manoa dir ma kana taulai. Ma Manoa i ga nunure muka ba ia ra angelo kai ra Luluai. ²² Ma Manoa i ga biti tai kana taulai: A dovotina dor a mat, tago dor tar gire God. ²³ Ma kana taulai i ga biti tana: Gala ra Luluai i ga mainge ba na doko dor, gala pa na ga tia vatur vake ra tinabar di tun tar ia ma ra tinabar na plaua ta ra lima i dor, damana bula pa na ga tia vaarike go ra umana magit pire dor, ma pa na ga tia ve dor ure ra umana magit dari ta go ra pakana bung. ²⁴ Ma ra vavina i ga kava vue ra bul tutana, ma i ga vaiang ia ba Samson; ma ra bul i ga taiak vanavana ma ra Luluai i ga vadoane. ²⁵ Ma ra Tulungea i ra Luluai i ga tur pa ia pi na vararak ia aro Makane-Dan, nina ba i ki livuan Sora ma Estaol.

14

Samson dir ma ra vavina Timna

¹ Ma Samson i ga vana ur ura Timna, ma i ga gire tika na vavina abara a te Pilistia. ² Ma i ga vana, ma i ga ve ra ura tavuna, ma i ga biti: Iau tar gire tika na vavina aro Timna, a vavina Pilistia; Io, amur a kul ia upi kaugu taulai. ³ Ma ra ura tavuna dir ga biti tana: Pa ta vavina ga vang ati pire ra umana niurum ba pire kaugu tarai, upi go u ti vana upi ta vavina Pilistia nina pa i nunure ra pokakikil? Ma Samson i ga biti tai tamana: Amur a kul ia pi kaugu, tago iau manane muka. ⁴ Ma a ura tavuna pa dir ga nunure ba go i vuna tai ra Luluai, tago i ga nuknuk upi ta nga ba na ubu ra tarai Pilistia. Ta nam ra e Israel i ga ki ta ra vavai na varkurai kai ra tarai Pilistia.

⁵ Ma Samson ma ra ura tavuna dital ga vana uro Timna, ma dital ga pot tadav ra umauma na vain kai ra tarai Timna; ma ea, a nat na leon i ga lolor ia. ⁶ Ma ra Tulungea i ra Luluai i ga ki taun ia ma ra ngala na dekdekina, ma i ga al kadakadal ia da bea i ga ti al kadakadal ika ta nat na me, ma pa ta magit i ga vavakai ta ra limana; ma pa i ga ve tamana ma nana ure ra magit i ga pait ia. ⁷ Ma i ga vana ur ma dir ga tata ma ra vavina; ma Samson i ga manane muka. ⁸ Ma pa i ga vavuan ma i ga talil pi na ben pa ia, ma i ga nuk tadav ra leon nina i ga doka, ma i ga tababa pi na gire; ma ea, a poro na livur i ga ki ta ra ur i ra leon, ma ra polo na bulit na livur bula. ⁹ Ma i ga tak pa ia ma ra ura limana, ma i ga vana ma i ga ian vanavana na nga, ma i ga pot tadav tamana ma nana, ma i ga tabar dir me ma dir ga en ia; ma pa i ga ve dir ba i ga kap pa ia ta ra ur i ra leon. ¹⁰ Ma tamana i ga vana ur tadav ra vavina; ma Samson i ga pait ra lukara, da ra mangamangana kai ra umana barmana. ¹¹ Ma ba dia ga gire, dia ga ben pa ra utul a vinun na tarai pi diat a ki varurung me.

¹² Ma Samson i ga biti ta diat: Ina vapadailam avat, ma gala avat a pala valar pa ia ba ra valavuruana bung ta ra lukara pa i ti par boko, gala ina tabar avat ma ta utul a vinun na mal kumau ma ta utul a vinun na mal na varkia; ¹³ ma gala pa avat a pala valar pa ia, gala avat a tabar iau ma ta utul a vinun na mal kumau ma ta utul a vinun na mal na varkia. Ma dia ga biti tana: Una vaarike kaum varpadailam upi avet a valongore. ¹⁴ Ma i ga biti ta diat: Di ga kap pa ra nian ta ra

bala i ra lup virua, ma ra magit i kalakalami ta ra tena niongor. Ma dia ga mama pala ia ta ra utul a bung.

¹⁵ Ma ta ra vaivatina bung, dia ga biti tai ra taulai kai Samson: Ea, una vamaram kaum tutana pi na pala ra varpadailam pire vevet, upi koko avet a tun vue avat ma diat ta ra kuba i tamam ma ra iap; dave, amur ga ting pa avet vang upi da valuveana avet? Vakir i damana laka?

¹⁶ Ma ra taulai kai Samson i ga tangi ta ra luaina matana, ma i ga biti: A dovotina u milikuane iau, ma pa u mari iau, u ga vapidailam ra umana natu i kaugu tarai, ma pa u ga vaarike value ra kukuraina piragu. Ma i ga biti tana: Ea, pa iau ga tia ve tamagu ma nagu ure, ma upi ra ava ina ve u tana? ¹⁷ Ma i ga tangi ta ra luaina matana ta nam ra lavurua na bung na lukara; ma ta ra valavuruana bung i ga ve tago i ga vatalanguane; ma i ga vaarike ra kukuraina pire ra umana natu i kana tarai.

¹⁸ Ma ta ra valavuruana bung, ba ra keake pa i ga ti ong boko, a tarai ta ra pia na pal dia ga biti tana: Ava vang i kalami ta dir ma ra polo na bulit na livur? Ma ava vang i ongor ta dir ma ra leon? Ma i ga biti ta diat: Gala pa ava ga ipipuk ma kaugu nat na bulumakau, a vavina, gala pa avat a ga tia pala valar pa ra kukurai kaugu varpadailam.

¹⁹ Ma ra Tulungea i ra Luluai i ga ki taun ia ma ra dekdekina, ma i ga vana ur ura Askelon, ma i ga ubu ra utul a vinun ta diat, ma i ga ra pa kadia lavur mal, ma i ga tul tar ra umana mal na varkia pire diat dia ga pala ra kukurai ra varpadailam.

Ma i ga kulot, ma i ga vana urama ta ra kuba i tamana. ²⁰ Ma di ga tul tar ra taulai kai Samson pire talaina, a tutana nina dir ga varvaragur me.

15

¹ Ma pa i ga manga vavuan, ta ra e na nidodoko na vit, ma Samson i ga vana pire kana taulai ma i kap ta nat na me pirana; ma i ga biti: Ina ruk pire kaugu taulai ta ra kubana. Ma tamana pa i ga mulaot ba na ruk pirana. ² Ma tamana i ga biti: A dovotina iau tar nuk ia ba u tar milikuane vakakit ia, kari iau tul tar ia pire nam amur.varvaragur me; dave vang, tana vavina, nina ra muruna, vakir laka i lia ta dir? Iau lul u ba una ben pa ia, pi na ki ur vue tana vavina. ³ Ma Samson i ga biti ta diat: Ta go ra pakana ba iau vakaina diat ina langalanga pire ra tarai Pilistia. ⁴ Ma Samson i ga vana ma i ga kun ra utul a mar na leing na pap, ma i ga tak pa ra umana ul, ma i ga kubu guve ra taukua i diat a ururua, ma tikatika na ul i ga vi tar ia bula ta ra taukua i diat a ururua. ⁵ Ma ba i ga vabirao ra umana ul i ga pala vue diat upi diat a vana livuan tar ta ra uma na kon kai ra tarai Pilistia, ma dia ga tun vapar vue ra umana vinvin kon ma ra kon bula ba pa di ga ti doka boko, ma ra uma na oliva bula.

⁶ Ma ra tarai Pilistia dia ga biti: To ia i ga pait go ra magit? Ma dia ga biti: Samson ra nimu i ra tutana Timna, tago i ga tak vue kana vavina ma i ga tul tar ia pire nam dir ga varvaragur me. Ma ra tarai Pilistia dia ga vana ma dia ga tun vue ra vavina dir ma tamana ma ra iap. ⁷ Ma Samson i ga biti ta diat: Tago ava pait ra dari, ina balbali ta

vavat, ma namur ina ngo. ⁸ Ma i ga manga ubu diat, kari a kor diat dia ga virua; ma i ga vana ur ma i ga ki ta ra babang na vat aro Etam.

Samson i uvia pa ra tarai Pilistia aro Leki

⁹ Ma ra tarai Pilistia di ga vana urama, ma dia ga ki na vaninara aro Iuda, ma dia tuk uro Leki.

¹⁰ Ma ra tarai Iuda dia ga biti: Ava pot tadav avet upi ra ava? Ma dia ga biti: Ave pot upi avet a vi Samson pi avet a bali nam i ga pait ia ta vevet.

¹¹ Ma a utul a arip na marmar na tarai Iuda dia ga vana ur tadav ra babang na vat aro Etam, ma dia ga biti tai Samson: Pa u nunure vang ba ra tarai Pilistia dia kure dat? Ava laka go u ga pait ia ure avet? Ma i ga biti ta diat: Nina iat dia ga pait ia tagu, nam uka iau ga pait ia pire diat. ¹² Ma dia ga biti tana: Ave pot upi da vi u, upi avet a tul tar iu pire ra tarai Pilistia. Ma Samson i ga biti ta diat: Avat a vavalima tagu ba avat iat pa avat a vakaina iau. ¹³ Ma dia ga tata pirana, ma dia ga biti: Maia, avet a vi vake u, ma avet a tul tar iu ta ra lima i diat; ma a dovotina pa avet a doko u. Ma dia ga vi ia ma ra ura kalamana vivi, ma dia ga ben pa ia kan ra babang na vat.

¹⁴ Ma ba i ga pot aro Leki, ra tarai Pilistia dia ga kukukula ba dia ga varkuvo me; ma ra Tulungea i ra Luluai i ga ki taun ia ma ra dekdekina, ma ra ura vivi dir ga da ra kuara di tun ia ta ra iap, ma ra ura vivi dir ga bura kan ra ura limana. ¹⁵ Ma i ga tadav ta ur na kabe i ra as, a kalamana ka, ma i ga tulue ra limana ma i ga tak pa ia, ma i ga ubu doko tika na arip na marmar na tarai me. ¹⁶ Ma Samson i ga biti: Ma ra ur na kabe

i ra as, a umana anguvai ta ra umana anguvai, ma ra ur na kabe i ra as iau ga ubu doko ra arip na marmar diat. ¹⁷ Ma ba i ga par kana tinata, i ga vue ra ur na kabe kan ra limana; ma nam ra gunan di ga vaiang ia ba Rama-Leki. ¹⁸ Ma i ga mar muka, ma i ga kail tadav ra Luluai, ma i ga biti: U tar pait go ra ngala na niuvia ma ra lima i kaum tultul; ma dave vang, ina mat ma ra nimar, ma ina bura ta ra lima i ra tarai vakuku? ¹⁹ Ma God i ga kita ra ik a male aina Leki, ma ra tava i ga ninim rikai tana; ma ba i ga tar momo, io, i ga lagar ra tulungeana, ma i ga ongor; damana di ga vaiang nam ra pakana ba En-Akore, nina ba i ki Leki tuk tar gori. ²⁰ Ma i ga kure Israel a ura vinun na kilala ta ra e kai ra tarai Pilistia.

16

Samson i vana Gasa

¹ Ma Samson i ga vana uro Gasa, ma i ga gire tika na igoro na vavina abara, ma dir ga ki Me. ² Ma di ga ve ra tarai Gasa dari: Samson i tar pot. Ma dia ga vartakalat bat ia, ma dia ga kiki uai upi ia ta nam ra bung na marum parika aina ra mataniolo i ra pia na pal, ma dia ga kiki vovovon ta nam ra bung na marum parika, ma dia ga biti: Da nur vue tuk tar na kavunvun, ma dat a doka muka. ³ Ma Samson i ga va tuk i ga mutumut, ma ta ra mutumut i ga tut, ma i ga tabe pa ra ura banbanu ai ra mataniolo, ma ra ura pagapaga ai ra banbanu, ma i ga rubat vue diat par ma ra vabolo ai ra mataniolo, ma i ga vung diat ta ra ul a varana, ma i ga tutua ma diat urama ra ul a luana ta ra nga uro Kebron.

Samson dir ma Delila

⁴ Ma namur i ga mari tika na vavina ta ra male Sorek, a iangina ba Delila. ⁵ Ma ra umana luluai Pilistia dia ga pot tadav ia, ma dia ga biti tana: Una vamaram ia pi una matoto ba a dekdekina i vana rikai mamave, ma ava bar avet a pait ia pi avet a uvia pa ia ma pi avet a vi ia ma avet a varuva; ma avet tikatikai avet a tul tar ia tam ta tika na arip ma tika na mar na pakana silva.

⁶ Ma Delila i ga biti tai Samson: Iau lul u pi una ve iau ba ra dekdekim i vuna ta ra ava, ma ava bar da vi valar pa u me upi da vakadik u. ⁷ Ma Samson i ga biti tana: Gala diat a vi iau ma ta lavurua na vinau na panak ba pa dia ge boko, ina bilua ka, ma amir a vardada ka ma ta enana tutana. ⁸ Ma ra umana luluai Pilistia dia ga kap ra lavurua na vinau na panak ba pa dia ga ge boko uina pirana, ma i ga vi ia me. ⁹ Ma ra umana tena minakila dia ga parau ara ra bala na pal. Ma i ga biti tana: Samson, a tarai Pilistia akari dia vut up u. Ma i ga al kutu ra umana vinau na panak da ka ra kuara i takunu ba i io ta ra iap. Damana pa di ga nunure ba ra dekdekina i vuna ta ra ava.

¹⁰ Ma Delila i ga biti tai Samson: Ea, u tar valunga iau ma u tar vaongo iau; go iau lul u pi una ve iau ba da vi u ma ra ava. ¹¹ Ma i ga biti tana: Gala diat a vi iau ma ta kalamana vinau ba pa di ti papalum boko me, ina bilua ka, ma amir a varogop uka ma ta enana tutana. ¹² Ma Delila i ga tak pa ra umana kalamana vinau nina ba pa di ga ti papalum boko ma diat, ma i ga vi ia, ma i ga biti tana: Samson, a umana te Pilistia akari dia vut up u. Ma a umana tena minakila dia ga parau

ka tai ta pakana ta ra bala na pal. Ma i ga al kutu vue diat kan ra ura limana da ka ra kuara.

¹³ Ma Delila i ga biti tai Samson: Tuk go u tar valunga iau ma u tar vaongo iau; una ve iau ba da vi u ma ra ava. Ma i ga biti tana: Gala una vir ta lavurua na viviri na pepe na ip ta ra ulugu tar ta ra virvir mal. ¹⁴ Ma i ga vir tar ia, ma i ga ot vadekdek vake ma ra vakai, ma i ga biti tana: Samson, a umana te Pilistia akari dia vut up u. Ma i ga tavangun kan ra nidiop, ma i ga al vue ra vakai ma ra virvir.

¹⁵ Ma i ga biti tana: U biti laka ba, Iau mari u, ma ra nuknukim pa i tur tagu? Go i tar utul a pakana u valunga iau, ma pa u ti ve iau ba ra dekdekim i vuna ta ra ava. ¹⁶ Ma tago i ga vatotoa ta ra bungbung ma kana tinata, ma i ga vovoa, kari a tulungeana i ga tagura. ¹⁷ Ma i ga ve vakapa, ma i ga biti tana: Pa di ga ka ra ulugu ma ra varvarkaka; tago iau a Nasir pire God papa ta ra bala i nagu; gala da ka iau, a dekdekigu na panie, ma ina bilua ka, ma amir a varogop uka ma ta enana tutana. ¹⁸ Ma ba Delila i ga kapa ba i ga tar vaarike ra nuknukina pirana, i ga vartuluai upi ra umana luluai Pilistia, ma i biti: Avat a vana uti go ka ra pakana, tago i tar vaarike ra nuknukina piragu. Ma ra umana luluai Pilistia dia ga pot pirana, ma ra mani dia ga kap ia ta ra lima i diat. ¹⁹ Ma i ga vadiop ia ta ra ura buk na kauna, ma i ga vartuluai upi tika na tutana, ma i ga ka vue ra lavurua na viviri na pepe na ip ta ra uluna; ma ra vavina i ga tur pa ia pi na vakadik ia, ma ra dekdekina i ga panie. ²⁰ Ma i ga biti: Samson, a umana te Pilistia akari dia vut up u.

Ma i ga tavangun kan kana nidiop, ma i ga nuk ia ta ra balana dari: Ina vana da lua, ma ina pipidoi. Ma pa i ga nunure ba ra Luluai i ga tar vana kan ia. ²¹ Ma ra tarai Pilistia dia ga kinim vake, ma dia ga luak vue ra ura kiau na matana; ma dia ga ben ia uro Gasa, ma dia ga vi ia ma ra umana vivi na palariam gobol; ma i ga uduudu ra kon ta ra pal na banubat.

²² Ma ra pepe na uluna i ga lolovina vanavana mulai.

Samson i mat

²³ Ma ra umana luluai Pilistia dia ga pot guvai pi diat a pait ra tinabar tadav kadia god Dagon, ma upi diat a gugu; tago dia ga biti: Kada god i ga tul tar kada ebar Samson ta ra lima i dat. ²⁴ Ma ba ra tarai dia ga gire, dia ga pite pa kadia god; tago dia ga biti: Kada god i tar tul tar kada ebar ta ra lima i dat, nina i ga ra pa kada langun, ma i ga doko ra mangoro ta dat. ²⁵ Ma ba i ga gugu mat ra bala i diat, dia ga biti: Avat a oro upi Samson, upi dat a limlibur me. Ma dia ga ben pa Samson kan ra pal na banubat; ma dia ga nongone; ma dia ga vatur ia livuan ta ra ura pagapaga. ²⁶ Ma Samson i ga biti tai ra bul nina i ga vatur ra limana: Iau lul u ba ina vatur ta ra ura pagapaga nina ba ra pal i tur tana, upi ina tur bokon ta dir. ²⁷ Ma ra pal i ga kor ma ra tarai ma ra vaden; ma ra umana lululuai Pilistia par dia ga ki tana; ma arama ta ra ul a pal i ga da ra utul a arip na marmar na tarai ma ra vaden dia ga ki, dia ga bobobe ma dia ga nongonongone Samson. ²⁸ Ma Samson i ga kail tadav ra Luluai, ma i ga biti dari: Luluai God, una nuk pa iau, iau lul u, ma

una vadekdek pa iau, iau lul u, go ka ra pakana, God, pi ina bali pa ra ura kiau na matagu pire ra tarai Pilistia. ²⁹ Ma Samson i ga tatabai ta ra ura pagapaga livuan, nina ba ra pal parika i tur tana, ma i ga vavatur ta dir, tikai ma ra limana tuna, ma ta ra tikai ma ra mairana. ³⁰ Ma Samson i ga biti: Ina mat varurung ma ra tarai Pilistia. Ma i ga ongor ma ra dekdekina parika; ma ra pal i ga tarip taun ra umana luluai ma ra tarai par dia ga ki na pal. Ma nina diat dia ga mat varurung me dia ga peal ta diat i ga doko diat ba i ga laun boko. ³¹ Ma ra umana niuruna ma diat ta ra kuba i tamana dia ga vana ur, ma dia ga puak pa ia, ma dia ga kap ia urama, ma dia ga punang ia aina livuan Sora ma Estaol ta ra pia na pupunang kai tamana Manoa. Ma i ga kure Israel a ura vinun na kilala.

17

Mika i lotu tadav ra tabataba

¹ Ma ta ra gunan i luluana kai Epraim tika na tutana i ga ki, a iangina Mika. ² Ma i ga biti tai tinana: Nam tika na arip ma tika na mar na pakana silva di ga long pa ia tam, nina ba u tata kaina ure, ma u ga varvai ta ra talingagu ure, ea, nam ra silva i ki piragu, iau ga long ia. Ma tinana i ga biti: U ti doan tai ra Luluai, natugu. ³ Ma i ga valilikun mule tika na arip ma tika na mar na pakana silva pire tinana, ma tinana i ga biti: A dovotina ina vagomgom go ra silva upi kai ra Luluai, pi natugu na pait ra tabataba nina di ka ia, ma ra tabataba nina di tun mal ia ta ra iap; damana ina tul valilikun tar mule piram.

⁴Ma ba i ga tul valilikun tar ra mani pire tinana, tinana i ga tak pa ra ura mar na pakana silva, ma i ga tul tar ia pire ra tena malmal silva, ma i ga pait ra tabataba di ga ka ia, ma ra tabataba di ga tun mal ia ta ra iap me; ma i ga ki ta ra kuba i Mika. ⁵Ma Mika i ga vatur vake tika na pal nina i.ga varuk kana umana god tana, ma i ga pait tika na mal na bongobongo ma ta umana tabalar ma i ga tibe vaire tika na natuna, a tutana, upi kana tena tinabar. ⁶Tago ta nam ra e, pa ta king i ga ki Israel; ma tikitikai i ga pait ika nam i ga takodo ta ra luaina matana iat.

⁷Ma tika na barmana maro Beteleem-Iuda, ta ra vuna tarai Iuda, ma ia ra te Levi, ma i ga ki abara. ⁸Ma ra tutana i ga vana kan nam ra pia na pal, kan Beteleem-Iuda, pi na ki ta ra gunan ba na tikan upi ia boko; ba i ga vanavana i ga pot ta ra gunan na lualuana kai Epraim tadav ra kuba i Mika. ⁹Ma Mika i ga biti tana: U vana mamave? Ma i ga biti tana: Iau a te Levi maro Beteleem-Iuda, ma iau vana pi ina tadav ta gunan ba ina ki tana. ¹⁰Ma Mika i ga biti tana: Una ki piragu pi una da tamagu ma kaugu tena tinabar, ma ta ra kilakilala ina tul tar a vinun na pakana silva tam, ma ina tul tar bula ta mal na tena tinabar ma ra am nian. Ma ra tutana Levi i ga ruk. ¹¹Ma ra te Levi i ga gugu pi na ki varurung ma nam ra tutana, ma nam ra barmana i da tika na natuna pirana. ¹²Ma Mika i ga tibe vaire ra te Levi, ma ra barmana i ga tena tinabar pirana, ma i ga ki ta ra kuba i Mika. ¹³Ma Mika i ga biti: Gori iau nunure ba ra Luluai na vaboina kaugu kini, tago iau tar vatur vake tika na te Levi upi kaugu tena tinabar.

18

Mika diat ma ra tarai Dan

¹ Ta nam ra e pa ta king i ga ki Israel; ma ta nam ra e ra vuna tarai Dan dia ga tikan upi ta gunan ba kadiat upi diat a ki tana; tago tuk ta nam ra bung pa dia ga kale ta gunan varurung ma ra umana vuna tarai Israel. ² Ma ra lavur natu i Dan dia ga tulue ra ilima na dekdek na tutana ta diat maro Sora ma Estaol upi diat a kilao ta ra gunagunan ma upi diat a matoto tana; ma dia ga biti ta diat: Avat a vana ma avat a matoto ta ra gunagunan; ma dia ga vana uro ta ra gunan na lualuana Ephraim, ma dia ga tadav ra kuba i Mika, ma dia ga ki tana. ³ Ba dia ga ki ta ra kuba i Mika, dia ga valongore ilam ra nilai ra barmana nina ra te Levi; ma dia ga tur tapuku mulai, ma dia ga biti tana: To ia i ga ben pa u uti? Ma u dave ati? Ma ava kaum papalum ati? ⁴ Ma i ga biti ta diat: Mika i ga pait ra dari piragu; i ga kul iau upi kana tena tinabar. ⁵ Ma dia ga biti tana: Ave lul u ba una matoto pire God pi avet a nunure ba na boina kaveve vinavana. ⁶ Ma ra tena tinabar i ga biti ta diat: Avat a vana ma ra malmal; kavava nga i bang ta ra luaina mata i ra Luluai.

⁷ Ma nam ra ilima na tutana dia ga vana, ma dia ga pot tadav Lais, ma dia ga gire ra tarai tana ba dia ga ki bulu da ra tarai Sidon, dia ga ki bulu ta ra malmal; ma pa ta tikai ta ra gunan i ga ki na niiba, tago dia ga uviana, ma dia ga ki vailik kan ra tarai Sidon, ma pa dia ga varnunurai ma ta enana vuna tarai. ⁸ Ma dia ga talil uro Sora ma Estaol tadav ra umana tura i diat; ma ra umana tura i diat dia ga biti ta diat: I dave kavava varvai?

⁹ Ma dia ga biti: Dat a tut, ma dat a vana tadav diat; ave tar gire ra gunan, ma ea, i manga boina; ta ra ava ava kiki ka? Koko avat a talangan ure ra vinavana pi avat a kale pa ra gunan. ¹⁰ Ba avat a vana, avat a tadav ra tarai dia ki bulu, ma ra pia i ngala; God i ga nur tar ia ta ra lima i vavat; a gunan ba pa di iba upi ta magit nina i ki ta ra rakarakan a gunagunan.

¹¹ Ma ra laptikai na mar na tarai ta ra vuna tarai Dan, nina dia ga vi pit ra livua i diat ma ra lavur vargal na vinarubu, dia ga vana maro Sora ma Estaol. ¹² Ma dia ga vana urama, ma dia ga ki pit aro Kiriati-Iearim ta ra langun Iuda; ma dia ga vaiang nam ra gunan ba Makane-Dan, ma i damana tuk tar gori, i ki aro namur Kiriati-Iearim. ¹³ Ma dia ga vana kariu uro ta ra gunan na lualuana Epraim, ma dia ga pot tadav ra kuba i Mika. ¹⁴ Ma ra ilima na tutana nina ra umana kilao ta ra gunan Lais, dia ga biti tai ra umana tura i diat: Ava nunure laka ba ra mal na bongobongo ma ta umana tabalar ma ra tabataba di ga ka ia ma ra tabataba di ga tun mal ia ma ra iap akari ta go ra umana pal? Io, avat a nuknuk ure. ¹⁵ Ma dia ga vana irai, ma dia ga pot tadav ra kuba i ra barmana a te Levi aina ta ra kuba i Mika, ma dia ga titir ure kana nilaun. ¹⁶ Ma nam ra laptikai na mar na tarai, a umana natu i Dan, nina dia ga vi pit ma ra umana vargal na vinarubu, dia ga tur maravai ta ra mataniolo. ¹⁷ Ma nam ra ilima na kilao dia ga vana, ma dia ga ruk, ma dia ga tak pa ra tabataba di ga ka ia, ma ra mal na bongobongo, ma ra umana tabalar, ma ra tabataba di ga tun mal ia ma ra iap; ma ra tena

tinabar i ga tur maravai ta ra mataniolo ma diat ra laptikai na mar na tarai dia ga vi pit diat ma ra umana vargal na vinarubu. ¹⁸ Ma ba dia ga ruk ta ra kuba i Mika, ma dia ga tak pa ra tabataba di ga ka ia, ma ra mal na bongobongo, ma ra umana tabalar, ma ra tabataba di ga tun mal ia ma ra iap, ra tena tinabar i ga biti ta diat: Ava pait ra ava? ¹⁹ Ma dia ga biti tana: Una ki mut, ma una tuba ra ngiem ma ra limam, ma dat a varagur, upi una da tama i vevet ma kaveve tena tinabar; nuve ta go i boina, ba una tena tinabar ta ra kuba i ta kopono tutana, ba una tena tinabar ure tika na vuna tarai Israel? ²⁰ Ma i ga gugu ra bala i ra tena tinabar, ma i ga tak pa ra mal na bongobongo, ma ra umana tabalar, ma ra tabataba di ga ka ia, ma i ga vana livuan ta ra tarai.

²¹ Ma dia ga tur tapuku, ma dia ga vana kariu, ma ra tabarikik ma ra umana vavaguai ma ra umana nat na bul dia ga lua ta diat. ²² Ba dia ga tar vana vailik kan ra kuba i Mika, di ga varurue ra tarai ta ra lavur palpall maravai ta ra kuba i Mika, ma dia ga korot mur vake ra umana natu i Dan. ²³ Ma dia ga oro mur ra umana natu i Dan. Ma dia ga lingan murmur, ma dia ga biti tai Mika: Ava i vakaina u, upi una pot varurung ma ra kor dari? ²⁴ Ma i ga biti: Ava ga tak vue kaugu umana god, nina iau ga pait diat, ma kaugu tena tinabar, ma ava ga vana, ma ava mulai laka i ki piragu? Ma ta ra ava vang ava biti tagu, Ava i vakaina u? ²⁵ Ma ra umana natu i Dan dia ga biti tana: Koko da valongore ra nilaim livuan ta vevet, kan ta umana tena kankan diat a kinim vake u, ma u ma diat ta ra kubam avat a virua. ²⁶ Ma ra umana

natu i Dan dia ga vana ta kadia nga; ma ba Mika i ga gire ba dia ga dekdek tana, i ga tur tapuku ma i? a talil ta ra kubana.

²⁷ Ma dia ga tak pa nam nina Mika i ga pait ia, ma kana tena tinabar, ma dia ga pot aro Lais tadav ra tarai dia ga ki bulu ta ra malmal, ma dia ga ubu diat ma ra mangmangi na pakat na vinarubu, ma dia ga tun vue kadia pia na pal ma ra iap. ²⁸ Ma pa ta tena valaun, tago go ra gunan i ga tur vailik kan Sidon, ma pa dia ga varnunurai ma ta enana; ma go i ga arikai ta ra male maravai pire Bet-Rekob. Ma dia ga pait ra pia na pal ma dia ga ki tana. ²⁹ Ma dia ga vaiang ra pia na pal ba Dan, da ra iang i tama i diat nina Israel i ga vangala; a dovotina di ga vatavatang value boko ba Lais. ³⁰ Ma ra lavur natu i Dan dia ga vatur ra tabataba di ga ka ia upi kadiat; ma Ionatan natu i Gersom natu i Moses, diat ma ra umana natuna dia ga tena tinabar ure ra vuna tarai Dan tuk ta ra bung di ga ben vavilavilau pa ra tarai. ³¹ Damana dia ga vatur ra tabataba di ga ka ia, nina ba kai Mika, ta ra e parika ba ra pal kai God i ga tur aro Silo.

19

A te Levi ma kana vavina

¹ Ma ta nam ra e, ba pa ta king i ga ki Israel, tika na te Levi, nina i ga ki ta ra papar maro ta ra gunan na lualuana Epraim, i ga ben pa ta vavina maro Beteleem-Iuda. ² Ma kana vavina i ga mur ra mangamangana kai ra paiga na vavina, ma i ga vana kan ia uro Beteleem-Iuda tadav ra kuba i tamana, ma i ga ki ie a ivat na gai. ³ Ma

kana tutana i ga tut, ma i ga vana upi ia, upi na vamaram ia ma upi na ben valilikun pa mule, ma dir ga varagur ma kana tultul, ma i ga ben pa ra ura as; ma ra vavina i ga ben pa ia ta ra kuba i tamana, ma ba tama i ra vavina i ga gire i ga gugu ba dir ga varbobo. ⁴ Ma nimuna, tama i ra vavina, i ga tigel vake; ma i ga ki pirana a utul a bung; damana dia ga ian ma dia ga momo ma dia ga ki abara. ⁵ Ma ta ra vaivatina bung dia ga tut ra kavunvun upi diat a vana; ma tama i ra vavina i ga biti tai nimuna: Una vamalapang pa ra balam ma go ra pakana gem, ma namur una vana. ⁶ Ma dir ga ki, ma dir ga ian ma dir ga momo varurung; ma tama i ra vavina i ga biti tai ra tutana: Una ki vovovon, iau lul u, ma una ki go ra marum upi ra balam na gugu. ⁷ Ma ra tutana i ga tut upi na vana; ma nimuna i ga tigel vake, ma i ga ki mulai abara. ⁸ Ma ta ra vailimana bung i ga tut ra kavunvun upi na vana; ma tama i ra vavina i ga biti: Una vamalapang ra balam, iau lul u, una ki tuk tar na matana ravian; ma dir parika dir ga ian. ⁹ Ma ba ra tutana i ga tut upi na vana, dital ma kana vavina ma kana tultul, nimuna tama i ra vavina i ga biti tana: Ea, i maravai na ravian, iau lul u ba una ki boko go ra marum; gire, go ra bung i to na par, una ki ati pi ra balam na gugu; ma ningene una tur pa kaum vinavana ta ra malana ikilik, upi una tadav ra kubam. ¹⁰ Ma ra tutana pa i ga mulaot ba na ki mulai ta nam ra marum, ma i ga tut ma i ga vana, ma i ga ti papangai maravai Iebus (nina ba Ierusalem); dital ga ben ra ura as ma ra kiki ta ra tamuru i dir; ma dital ga varagur ma kana vavina.

¹¹ Ma ba dital ga papangai maravai Iebus i ga ravian; ma ra tultul i ga biti tai kana luluai: Io, iau lul u ba datal a olo ta go ra pia na pal kai ra tarai Iebus upi datal a va tana. ¹² Ma kana luluai i ga biti tana: Pata, pa datal a olo ta ra pia na pal kai ta vaira, nina ba vakir a natu i Israel; datal a vana tuk uro Gibea. ¹³ Ma i ga biti tai kana tultul: Io, datal a vana maravai tai ta tikai ta go ra ura gunan, Gibea ma Rama; ma datal a va tana. ¹⁴ Ma dital ga vana, ma ra keake i ga vana ba ari dital ga papangai maravai Gibea, a gunan kai Benjamin. ¹⁵ Ma dital ga tababa pi dital a olo uro Gibea; ma i ga olo, ma i ga ki ta ra nga ta ra pia na pal; tago pa ta tikai i ga ting pa dital upi dital a va ra kubana.

¹⁶ Ma ea, tika na patuana tutana i ga papalum ta kana uma, ma i ga lilikun maro tane ba i ga talvivi; ma go ra tutana maina ra gunan na lualuana Ephraim, ma i ga ki Gibea; ma ra tarai iat ta nam ra gunan a tarai Benjamin. ¹⁷ Ma i ga idok, ma i ga gire ra vaira ta ra nga i ra pia na pal; ma ra patuana tutana i ga biti: Una vana uve? Ma u vana mamave? ¹⁸ Ma i ga biti tana: Amital vana maro Beteleem-Iuda tar ta ra papar maro ta ra gunan na luluana Ephraim; iau ga vana mamabara, ma iau ga vana uro Beteleem-Iuda; ma go iau vana tadav ra kuba i ra Luluai; ma pa ta tutana i ting pa iau uina ra kubana. ¹⁹ A maranga na ur na vit ma ra nian ai kamimital ura as i ki, ma damana ra gem ma ra polo na vain ure iau, ma ure kaum tultul a vavina, ma ure ra barmana nina i ki varurung ma kaum ura tultul, pa da iba upi ta magit. ²⁰ Ma ra patuana tutana i ga biti: A malmal na ki tam; boina ba una vatur

vake piragu ra magit par u ki na niiba upi ia; ia kaka koko una ki ta ra nga. ²¹ Damana i ga ben pa ia uina ra kubana, ma i ga tul tar ra nian ure ra ura as; ma dital ga dur ra pal kau i dital ma dital ga ian ma dital ga momo.

²² Ma ba dia ga vagugu ra bala i diat, ea, a tarai ta nam ra pia na pal, ta umana kaina tutana, dia ga tur kikil ra pal ma dia ga pipidil ta ra banbanu; ma dia ga biti tai ra luluai na pal, ra patuana, dari: Una ben vairop vue ra tutana i ga ruk ra kubam pi avet a la me. ²³ Ma ra tutana, ra luluai i ra pal, i ga irop tadav diat, ma i ga biti ta diat: Iau lul avat ba koko avat a pait ra kaina dari, a umana turagu; tago go ra tutana i ruk ra kubagu, koko avat a pait go ra magit na papaua. ²⁴ Ea, natugu A inip na vavina ma kana tultul na vavina akari; ina ben vairop dir, ma avat a varuva dir, ma avat a pait nam ra magit ta dir ava mainge; ma koko avat a pait ra magit na papaua dari ta go ra tutana.

²⁵ Ma ra tarai pa dia ga tia valongore; damana ra tutana i ga ben pa kana vavina, ma i ga tul tar ia pire diat; ma dia ga la me, ma dia ga ti vakaina ta nam ra marum parika tuk tar ta ra lar; ma ta ra buabuarana dia ga pala vue.

²⁶ Ma ta ra kavunvun ra vavina i ga vana ma i ga bura ta ra matakilalat i ra kuba i ra tutana aina ba kana luluai i ga ki ie, ma i ga ki abara tuk i ga kakapa. ²⁷ Ma kana luluai i ga tut ta ra malana, ma i ga papa are ra banbanu ai ra pal ma i ga irop upi na tur pa kana vinavana; ma ea, ra vavina i ga tia bura ka ta ra matakilalat ai ra pal, ma ra ura limana dir ga va ta ra kalakalat.

²⁸ Ma i ga biti tana: Una tut pi dor a vana; ma pa

i ga balbali; ma i ga puak pa ia, ma i ga vakoia ta kana as; ma ra tutana i ga tut ma i ga vana ta kana gunan. ²⁹ Ma ba i ga tadav ra kubana, i ga vatur ra pakat, ma i ga kutu varbaiane kana vavina, ma i ga tibe a umana pakapakana tana upi a vinun ma a urua, ma i ga tulue vurvurbit tar ta ra lavur langun Israel par. ³⁰ Ma ba dia ga gire, dia ga biti: Pa ta magit dari di ga pait ia ba di ga gire papa ta ra bung ba ra tarai Israel dia ga irop kan ra gunan Aigipto ma i tuk tar ta go ra bung; avat a nuknuk ure, ma avat a matoto tana, ma avat a tata ure.

20

A vinarubu ma ra tarai Benjamin

¹ Ma ra tarai Israel dia ga vana ma dia ga kor varurung pire ra Luluai aro Mispa, papa Dan ma tuk tar aro Ber-Seba ma ra langun Gilead. ² Ma ra umana luluai kai ra umana vuna tarai Israel par dia ga tur rikai ta ra luaina mata i ra ngala na kor na tarai kai God, a ivat na mar na arip na marmar diat dia ga vanavana ma ra pakat na vinarubu. ³ (Ma ra tarai Benjamin dia ga valongore ba ra tarai Israel dia ga tar vana uro Mispa.) Ma ra tarai Israel dia ga biti: Una ve avet ba go ra kaina magit i ga vana rikai dave? ⁴ Ma ra te Levi, ra tutana kai ra vavina nina di ga doka, i ga bali diat ma i ga biti: Iau ga pot aro Gibeia ra gunan kai Benjamin, amir ma kaugu vavina, upi amir a va abara. ⁵ Ma ra tarai Gibeia dia ga tut ure iau ta ra marum, ma dia ga tur kikil ra pal iau ga ki tana; ma dia ga anan upi diat a doko iau, ma dia ga vo pa kaugu vavina, ma i tar mat. ⁶ Ma iau ga puak pa kaugu vavina ma iau ga poko gigi varbaiane, ma iau ga

tulue vurvurbit ta ra lavur langun nina Israel i ga kale; tago dia ga pait ra mangamangana i manga dur ma ra magit na papaua ta ra langun Israel. ⁷ Ea, avat a tarai Israel, avat par avat a vaarike tar kavava varvateten ma kavava varvargat. ⁸ Ma ra tarai par dia ga tut da tikai ka, ma dia ga biti: Pa ta tikai ta vevet na ruk mulai ta kana pal na mal, ma pa ta tikai ta vevet na talil ra kubana. ⁹ Go iat ra magit avet a pait ia ure Gibeaa: avet a padapadailam ure ra varmur ta kaveve vinavana tadav ia; ¹⁰ avet a pipilak ta ra umana vunavuna tarai Israel, a vinun na tutana tai tika na mar, a mar na tutana tai tika na arip, ma ta arip na tutana tai ta vinun na arip, upi diat a kap ra nian ure ra tarai; upi diat a pait ia ba dia pot aro Gibeaa kai Benjamin da ra magit na papaua par dia ga pait ia ta ra langun Israel. ¹¹ Damana ra tarai Israel par dia ga pot tadav ra pia na pal, ma i ga kopono ko ra nuknuk i diat.

¹² Ma ra umana vuna tarai Israel dia ga vartuluai vurvurbit ta ra vuna tarai Benjamin, ma dia ga biti: Ava go ra mangana varpam i tar tavua rikai livuan ta vavat? ¹³ Avat a tul tar nam ra umana kaina tutana pire vevet nina dia ki Gibeaa, upi avet a doko diat, upi da vapar vue go ra kaina kan Israel. Ma ra tarai Benjamin pa dia ga torom ta ra nilai ra umana tura i diat ra tarai Israel.

¹⁴ Ma ra tarai Benjamin par ta ra lavur pia na pal dia ga kor varurung uro Gibeaa upi diat a varubu ma ra tarai Israel. ¹⁵ Ma ta nam ra bung di ga luk diat ra tarai Benjamin ta ra umana piapia na pal, a ura vinun ma laptikai na arip na marmar diat, nina i ga tale diat ra vinarubu ma

ra pakat, ma maro ra gunan Gibe a iat lavurua na mar na tutana nina di ga pilak pa diat. ¹⁶ Ma ta go ra kor na tarai di ga pilak pa lavurua na mar na tutana, a umana maira; ma diat par tikitikai a umana lima ot ari dia ga vavaian.

¹⁷ Ma ra niluluk na tarai Israel, ba pa di ga luk tar ra tarai Benjamin tana, i ga da a ivat na mar na arip na marmar na tutana nina i ga tale diat ra vinarubu ma ra pakat; go parika a umana tena vinarubu. ¹⁸ Ma ra tarai Israel dia ga tut ma dia ga vana uro Betel ma dia ga matoto tai God, ma dia ga biti: To ia na varubu lua ma ra tarai Benjamin? Ma ra Luluai i ga biti: Iuda na lua. ¹⁹ Ma ta ra malana ra tarai Israel dia ga tut, ma dia ga ki na vaninara upi diat a varubu ma Gibe a. ²⁰ Ma ra tarai Israel dia ga vana pi diat a varubu ma Benjamin; ma ra tarai Israel dia ga vatur tamie kadia tarai na vinarubu ure diat aro Gibe a. ²¹ Ma ra tarai Benjamin dia ga irop maina Gibe a, ma dia ga ubu doko ra ura vinun ma a ura arip na marmar na tutana Israel ta nam ra bung. ²² Ma ra tarai, a umana tutana Israel, dia ga vargat vargiane diat, ma dia ga vatur tamie diat upi ra vinarubu ta nam ra pakana gunan dia ga vatur tamie diat ie ta ra luaina bung. ²³ (Ma ra tarai Israel dia ga vana ma dia ga tangi ta ra luaina mata i ra Luluai tuk i ga ravian; ma dia ga tir ra Luluai, ma dia ga biti: Dave ina kakari maravai tadav Benjamin turagu pi avet a varubu? Ma ra Luluai i ga biti: Avat a varubu me.)

²⁴ Ma ta ra vauruana bung ra tarai Israel dia ga kakari maravai tadav ra tarai Benjamin. ²⁵ Ma Benjamin i ga irop maina Gibe a tadav diat ta ra

vauruana bung, ma i ga ubu doko mule ra vinun ma lavutul na arip na marmar na tarai Israel, diat parika nina dia ga varubu ma ra pakat. ²⁶ Ma ra tarai Israel par dia ga vana urama, ma dia ga pot aro Betel, ma dia ga tangi ma dia ga ki abara pire ra Luluai, ma dia ga vevel nam ra bung tuk i ga ravian; ma dia ga vartabar ma ra umana tinabar di tuntun tar ia ma ra umana tinabar na varmaram ta ra luaina mata i ra Luluai. ²⁷ Ma ra tarai Israel dia ga tir ra Luluai, (tago ra bok na kunubu kai God i ga ki abara ta nam ra e, ²⁸ ma Pinekas, natu i Eleasar, natu i Aron, i ga tur na lua tana ta nam ra e,) ma dia ga biti: Dave, ina varubu mulai ma ra tarai Benjamin turagu, ba ina ngo? Ma ra Luluai i ga biti: Una vana, tago ningene ina nur tar ia ta ra limam. ²⁹ Ma Israel i ga tibe ta umana tarai pi diat a paraparau kikil Gibeaa.

³⁰ Ma ta ra vautuluna bung, a tarai Israel dia ga tut ure ra tarai Benjamin, ma dia ga tur tatamiaia kakapi upi diat a ubu Gibeaa da lua. ³¹ Ma ra tarai Benjamin dia ga irop tadav ra tarai, ma dia ga ur vanavana ka diat kan ra pia na pal iat tadav ra. umana nga, ta tikai nina i vana uro Betel, ma ta ra tikai uro Gibeaa; ma dia ga varubu, ma dia ga ubu doko ra tarai da lua, a utul a vinun bar a tarai Israel. ³² Ma ra tarai Benjamin dia ga biti: Dia virua ta ra luaina mata i dat da lua. Ma ra tarai Israel dia ga biti: Dat a vilau tar ta ra umana nga, ma dat a vila raprap pa diat kan ra pia na pal. ³³ Ma ra tarai Israel par dia ga tut kan ra pakana dia ga ki tana, ma dia ga tur tatamiaia ara Baal-Tamar; ma ra tarai Israel nina dia ga paraparau dia ga vila irop kan ra pakana dia ga

parau tana abara Mare-Geba. ³⁴ Ma a vinun na arip na marmar na tarai Israel nina di ga pilak pa diat dia ga vana pi diat a varkuvo ma Gibe, ma ra vinarubu i ga manga dekdek; ma pa dia ga nunure ba ra kaina i ga maravai pire diat. ³⁵ Ma ra Luluai i ga ubu Benjamin ta ra luaina mata i Israel; ma ta nam ra bung ra tarai Israel dia ga ubu doko a ura vinun ma a ilima na arip ma tika na mar na tarai Benjamin, go diat parika nina dia ga varvarubu ma ra pakat.

³⁶ Ma ra tarai Benjamin dia ga gire ba di ga ubu dudur pa diat; tago ra tarai Israel dia ga ung murmur kan Benjamin tago dia ga nurnur ta diat dia ki parau kikil Gibe. ³⁷ Ma nina dia ga ki parau dia ga lulut, ma dia ga vilau taun Gibe; ma dia ga ubu ra pia na pal ma ra mangmangi na pakat. ³⁸ Ma ra vakilang kai ra tarai Israel ma diat nina dia ga ki parau, ia ra mi ba i tubang rikai ta ra bala na pia na pal. ³⁹ Ma ta ra vinilau kai ra tarai Israel, Benjamin i ga ubu doko ra utul a vinun bar a umana tutana Israel; tago dia ga biti: A dovotina di ubu dudur pa diat ta ra luaina mata i dat da ta ra luaina vinarubu. ⁴⁰ Ma ba ra mi i ga tubang rikai kan ra bala na pia na pal, ra tarai Benjamin dia ga lingan uro namur, ma ea, ra pia na pal parika i ga io, ma ra mi i ga tubang rikai tuk tar urama ra bakut. ⁴¹ Ma ra tarai Israel dia ga tur tapuku, ma ra tarai Benjamin dia ga kaian, tago dia ga gire ba ra kaina i ga tadav diat.

⁴² Ari kari dia ga tur tapuku kan ra tarai Israel tar ta ra nga uina ra pupui; ma ra kamara i ga korot murmur diat, ma diat dia ga lop kan ra pia na pal di ga doko diat abara. ⁴³ Dia ga tur kikil

Beniamin, dia ga korot diat, ma dia ga tadav diat ta ra pakana dia ga ngo tana, tuk uro ra matana taur tai Gibea. ⁴⁴ Ma a vinun ma lavutul na arip na marmar na tutana Beniamin dia ga virua, diat par a umana tena vinarubu. ⁴⁵ Ba dia ga lop, dia ga vilau uro ra bil tadav ra papar a vat Rimon; a ilima na arip na marmar dia ga virua ta ra umana nga, ma a ura arip na marmar dia ga virua ba di ga manga korot mur diat ta ra nga uro Gidom. ⁴⁶ Damana ta nam ra bung a ura vinun ma a ilima na arip na marmar na tarai Beniamin dia ga virua, go diat parika a umana tena vinarubu ma ra pakat. ⁴⁷ Laptikai na mar dia ga lop uro tar ta ra bil tadav ra papar a vat Rimon, ma dia ga ki boko ta ra papar a vat Rimon a ivat na gai. ⁴⁸ Ma ra tarai Israel dia ga talil upi diat a ti vadidim vue ra tarai Beniamin, ma dia ga ubu ra tarai ma ra umana vavaguai ma ra lavur magit parika dia ga varkuvo ma diat ma ra mangmangi na pakat; ma dia ga tun vue bula kadia umana pia na pal.

21

A umana taulai ure ra tarai Beniamin

¹ Ma aro Mispa a tarai Israel dia ga tar vavalima, ba pa ta tikai na tul tar ta natuna, a vavina, pi dir a taulai ma ta tutana Beniamin. ² Ma ra tarai dia ga vana uro Betel, ma dia ga ki ie ta ra luaina mata i God tuk ra ravian, ma dia ga kukukula ma dia ga tangi mat. ³ Ma dia ga biti: Ea Luluai, a God kai Israel, ta ra ava go ra magit i ga monong Israel? Ta ra ava ta tika na vuna tarai pa i ki mulai tai Israel? ⁴ Ba i ga ningene, a tarai dia ga tut ta ra malana ikilik, ma dia ga pait ra uguugu

na vartabar, ma dia ga vartabar ma ra tinabar di tuntun tar ia ma ra tinabar na varmaram. ⁵ Ma ra tarai Israel dia ga biti: To ia bar ta diat.ra umana vuna tarai Israel ba pa i ki varurung ma dat ta go ra kivung kai ra Luluai? Dia ga vavalima ba gala ta tikai pa na vana uro Mispa tadav ra Luluai, da doka.

⁶ Ma i ga mamat ra bala i ra tarai Israel ure Benjamin tura i diat, ma dia ga biti: Go ieri di tar kutu vue tika na vuna tarai tai Israel. ⁷ Ava dat a pait ia pi diat dia laun valili diat a taulai, tago da ga tar vavalima tai ra Luluai ba pa diat a taulai ma ra umana natu i dat?

⁸ Ma dia ga biti: Nuve ra vuna tarai Israel pa i pot ati Mispa tadav ra Luluai? Ma pa ta tutana maro Iabes-Gilead i ga pot ta ra kivung. ⁹ Tago ba di ga oro ra tarai, io, pa ta tikai maro Iabes-Gilead i ga ki. ¹⁰ Ma ra kivung i ga tibe ra vinun ma a ura arip na marmar na rangrang na tutana, ma dia ga biti ta diat: Avat a vana, avat a ubu vapar ra tarai Iabes-Gilead ma ra mangmangi na pakat, ma ra vaden ma ra umana bul bula. ¹¹ Io, ra magit avat a pait ia i dari: a lavur tarai par, ma ra vaden par ba dia ga va pire ra tarai, avat a doko diat. ¹² Ma dia ga tadav a ivat na mar na inip na vavina livuan ta ra tarai Iabes-Gilead, nina ba pa dia ga nunure ta tutana; ma dia ga ben go diat ta ra pakana a tarai dia ga ki tana aro Silo ta ra langun Kanaan.

¹³ Ma ra kivung par i ga tulue ra tinata pire ra tarai Benjamin ta ra papar a vat Rimon, ba diat a ki na malmal mulai ma diat. ¹⁴ Damana ra tarai Benjamin dia ga talil; ma dia ga tul tar ra vaden pire diat nina dia ga laun valili aro Iabes-Gilead;

ma go ra vaden pa dia ga topa diat par. ¹⁵ Ma ra tarai dia ga ligur ure Benjamin, tago ra Luluai i ga vatur ra maup livuan ta ra umana vuna tarai Israel.

¹⁶ Ma ra umana patuana kai ra tarai dia ga biti: Da kap pa ta vaden mamave ure diat nina dia laun valili, tago di tar doko vapar ra vaden Benjamin? ¹⁷ Ma dia ga biti: Da pait ra ava upi da vapitar vaarike mule ra vuna tarai Benjamin, upi koko ta tika na vuna tarai na papaniai tai Israel? ¹⁸ Pa i topa ia ba dat a tul tar ra umana natu i dat, a umana vavina, upi diat a taule diat; (tago ra tarai Israel dia ga vavalima, ma dia ga biti: Na kaina ta nina i tul tar ta natuna pi na taulai ma ra tutana Benjamin).

¹⁹ Ma dia ga nuk pa tika na balaguan ure ra Luluai nina di ga papait ia ta ra kilakilala aro Silo, nina ba i ga tur ta ra papar a labur tai Betel, ta ra papar a taur ta ra nga i vana maro Betel uro Sekem, ma ta ra papar a taubar tai Lebona. ²⁰ Ma dia ga ve ra tarai Benjamin dari: Avat a vana ma avat a parau ta ra umauma na vain; ²¹ ma avat a makmakila, ma ba ra umana inip na vavina Silo dia pot upi diat a malagene, avat a vutvut maro ta ra umauma na vain ma avat dikatikai avat a kinim vake kavava ta vavina Silo, ma avat a vana ta ra langun kai Benjamin. ²² Ma ba ra umana tama i diat ba ra umana tai diat dia pot pire vevet ma dia varvai nakanakoko ure, avet a biti ta diat: Ave lul avat ba avat a tul tar diat ta vevet; tago pa ave ga kinim vake ta vavina ure diat tikatikai ta ra vinarubu; gala bea ava ga tul tar ra umana vavina pire diat, gala avat a ga vabilak kavava kunubu.

²³ Ma ra tarai Benjamin dia ga pait ia damana, ma dia ga al pa ra umana inip na vavina nina dia ga malagene, ma dia ga ti varkiki iat; io, dia ga ben diat ta kadia langun, ma dia ga taule diat, ma dia ga pait mule ra umana pia na pal, ma dia ga ki ta diat.

²⁴ Ma ra tarai Israel dia ga vana kan abara ta nam ra e, tikitikai tadav kana vuna tarai ma kana apik na tarai, ma dia ga vana varbaiai kan abara tikitikai tadav kana pakana.

²⁵ Ma ta nam ra e pa ta king i ga ki Israel; ma tikitikai i ga mur ra nuknukina iat.

**A BUK TABU A MAULANA KUNUBU ma A
KALAMANA KUNUBU**
**The Holy Bible in the Kuanua language of Papua New
Guinea**
Buk Baibel long tokples Kuanua long Niugini

Copyright © 1882-1983 Bible Society of Papua New Guinea

Language: Kuanua or Tinata Tuna or Tolai (Kauana)

Translation by: Bible Society of Papua New Guinea

1882 Mark 1883 +Matthew 1885 +Gospels (with revised Mt. Mk) BFBS NSW
Aux, Sydney 1891 +New Testament 1901 +New Testament (revised) BFBS,
London Translated by James Chalmers and W.G. Lawes (LMS)
1935 +New Testament [Repr +1942-1951] BFBS, London Translated by R.
Lister Turner and J.B. Clark (LMS)

1959 +New Testament 1962 +Genesis 1964 +Psalms BFBS, London and
Sydney 1971 1 Peter J. Palmer, Auckland 1973 +Bible (Repr 1974-+1991 BS
in Papua New Guinea, [Port Moresby-Lae] Revised and translated by Percy
Chatterton (LMS), assisted by Taunao Agaru, Reatau Mea, Morea Igo, Egi
Raka, Puka Oala, Mavara Hekure, and Dago Morea

This translation is made available to you under the terms of the Creative
Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it
in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are
licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses,
please contact the respective copyright owners.

2015-01-26

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source files
dated 31 Aug 2023

bbc5a26d-4db3-53f1-9593-2319b90317db